

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Garenmarkt 1-7 (Brugge, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2021E264
Mei 2021

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert nv
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2021

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek.....	8
1.1	Administratieve gegevens	8
1.2	Onderzoeksoopdracht	10
1.2.1	Doelstelling	10
1.2.2	Onderzoeksvragen	10
1.2.3	Juridische context	10
1.2.4	Randvoorwaarden	10
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein.....	11
1.3	Werkwijze en strategie	12
1.3.1	Methode	12
1.3.2	Fysisch geografische situatie	12
1.3.3	Historische context en bekende archeologie vindplaatsen	12
1.3.4	Archeologische indicatoren	13
1.3.5	Verstoringshistoriek	13
1.4	Assessmentrapport	14
1.4.1	Introductie tot het projectgebied	15
1.4.1.1	Ruimtelijke situering	15
1.4.1.2	Geplande werken.....	16
1.4.2	Fysisch geografische en geologische situatie.....	21
1.4.2.1	Landschappelijke situering	21
1.4.2.2	Tertiaire lithostratigrafie	24
1.4.2.3	Quartaire lithostratigrafie.....	25
1.4.2.4	Bodemvormingsprocessen	26
1.4.3	Historische en archeologische voorkennis.....	27
1.4.3.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden.....	27
1.4.3.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	36
1.4.3.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen.....	44
1.4.3.4	Huidige gebruik en verstoringen	52
1.5	Synthese	56
2	Bibliografie.....	58

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).	9
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). ..	9
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	15
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 met aanduiding van de recent gesloopte bebouwing (Bron: Geopunt).	16
Figuur 5: Weergave van de bestaande historische gebouwen (kleur) en gesloopte onderdelen (grijs) binnen het plangebied (Bron: Opdrachtgever).	17
Figuur 6: Synthese van de geplande werken weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt, Opdrachtgever).	19
Figuur 7: Inplantingsplan nieuwe toestand (Bron: Opdrachtgever).	20
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	21
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	22
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	22
Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO (Bron: Geopunt).	23
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	24
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	25
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).	26
Figuur 15: Uittreksel uit het plan van Marcus Gerards (1562), met aanduiding van het klooster van de minderbroeders en het projectgebied (Bron: Kaartenhuis Brugge).....	28
Figuur 16. Kadasterkaart met aanduiding van de toestand van de Eekhoutrei-Pandreij, sedert 5-7-1958 (D'HOOGHE 1991, 126).....	29
Figuur 17. Huidige kadasterkaart met aanduiding van de waterlopen en de woon- en werkplaatsen van de leerlooiers rond de 15 ^{de} eeuw (D'HOOGHE 1991, 124).....	29
Figuur 18. Overzicht van de werven aan de Garenmarkt en op de hoek van de Eekhoutstraat en de Willemstraat. Legende: 1. Begrenzing van de uitgegraven zone; 2. Kuipen; 3. Reconstructie van de loop van de Eekhoutrei en het Pandreitje tijdens de late middeleeuwen; 4: grachten (Hillewaert & Eryvynck 1991, 112).	29
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).	32

Figuur 20. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de eerste helft van de 10 ^{de} eeuw. Het onderzoeksterrein is in rood aangeduid.....	41
Figuur 21. Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later Brugge genoemd wordt zal groeien. Het onderzoeksterrein is in rood aangeduid.	41
Figuur 22. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de tweede helft van de 10 ^{de} eeuw. Het plangebied is in rood aangeduid	42
Figuur 23. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de 11 ^{de} eeuw. Het plangebied is in rood aangeduid.....	42
Figuur 24: Reconstructiekaart van het Brugge van Galbert in het begin van de 12 ^{de} eeuw, met aanduiding van het projectgebied (HILLEWAERT E.A. 2011, 152).....	43
Figuur 25: Situering van de eerste en tweede stadsomwalling van Brugge, met aanduiding van het projectgebied (RYCKAERT 1991, 63.)	43
Figuur 26: Projectgebied bij benadering weergegeven op het geschilderd plan van Brugge, eind 15de eeuw (Bron: Kaartenhuis Brugge).....	44
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1558 (Bron: Kaartenhuis Brugge).....	45
Figuur 28: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Marcus Gerards, 1562, moderne offset (Bron: Kaartenhuis Brugge)	46
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Geopunt)	47
Figuur 30: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van F. De Wit, 1709 (Bron: Kaartenhuis Brugge).....	48
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)	49
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op het Primitief Kadasterplan, 1811 (Kaartenhuis Brugge).....	50
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt)	50
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op het Primitief Kadasterplan, ca. 1865 (Bron: Kaartenhuis Brugge).....	51
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de Topografische Kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt).....	52
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	53
Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....	53

Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	54
Figuur 39: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).	54
Figuur 40: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	55

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	8
--	---

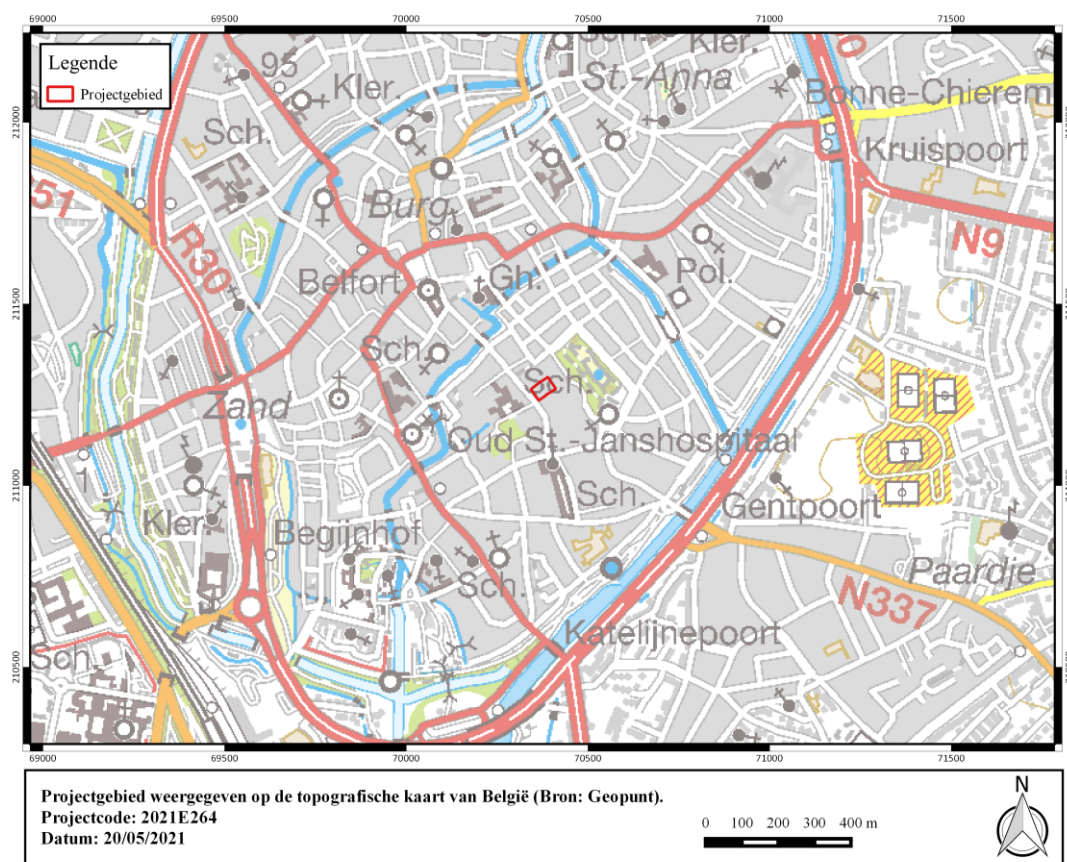
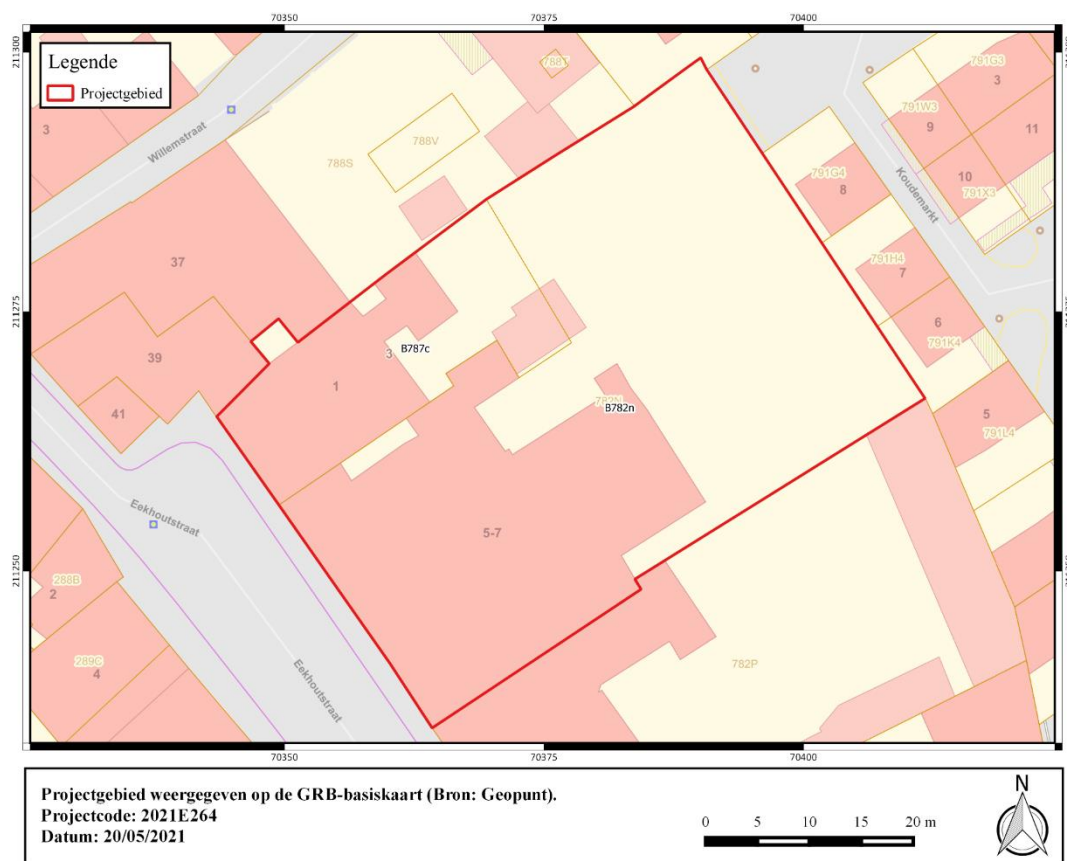

1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Brugge
	Deelgemeente	/
	Postcode	8000
	Adres	Garenmarkt 1-7 8000 Brugge
	Toponiem	Garenmarkt 1-7
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 70320$ $Y_{\min} = 211228$ $X_{\max} = 70433$ $Y_{\max} = 211306$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Brugge, Afdeling b, Sectie 2, nr's 787c, 782n Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	Raakvlak	

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarden en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van de bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde. Het onderzoeksterrein situeert zich binnen een archeologische zone, namelijk de historische stadskern van Brugge. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt ca. 2217 m², vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel economisch onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning. De opdrachtgever wenst het verkrijgen van de omgevingsvergunning af te wachten alvorens het archeologisch vooronderzoek wordt uitgevoerd.

Daarom wordt geadviseerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

In het verleden werd reeds een bekrachtigde archeologienota (ID 5599) opgemaakt voor het terrein langs de Garenmarkt 1-7 te Brugge. Deze archeologienota wordt opgemaakt in functie van een wijziging van de geplande werken.

In de omgeving zijn daarnaast enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en de verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen

1.3.3 Historische context en bekende archeologie vindplaatsen

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek. De recente onderzoeken die voortvloeiden uit archeologienota's zijn geraadpleegd via loket.onroerend.erfgoed.be.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische bronnen, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen die zowel via Geopunt als via het Nationaal Geografisch Instituut (Cartesius) ter beschikking worden gesteld. Bijkomende cartografische bronnen zijn waar relevant bekomen via verder archiefonderzoek.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971, ter beschikking gesteld via Geopunt.

1.4 Assessmentrapport

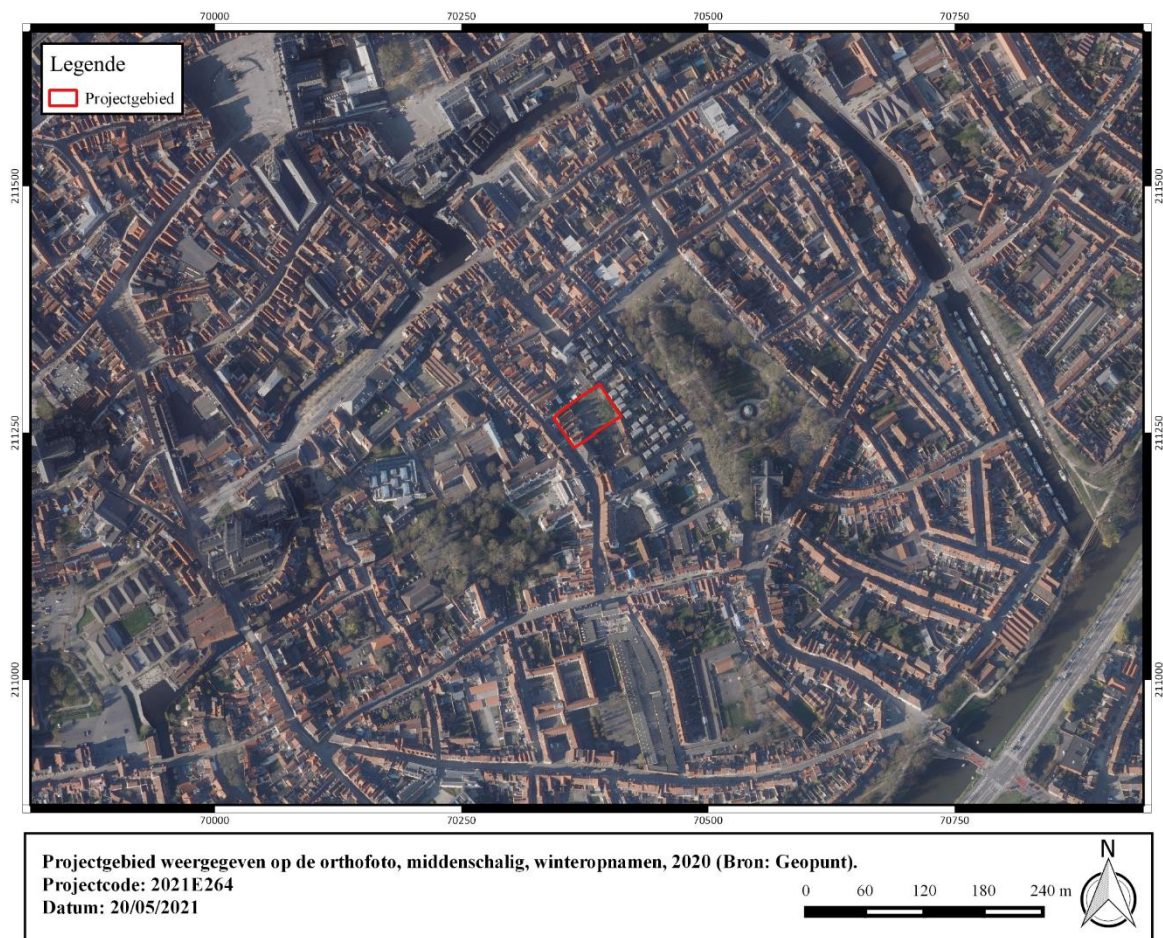
Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Introductie tot het projectgebied

1.4.1.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in de historische stadskern van Brugge, in de provincie West-Vlaanderen. De westzijde van het plangebied grenst aan de Garenmarkt. De oostzijde grenst aan een huizenrij gelegen aan de Koudemarkt en de Beeldemakersstraat. Ten noorden situeert zich de Willemstraat. De stadskern van Brugge (Grote Markt) situeert zich ca. 450 meter ten noordwesten.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Geplande werken

1.4.1.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 2217 m².

Tot recent was ca. 1217 m² van het terrein bebouwd. Enkele maanden geleden is ca. 643 m² van deze bebouwing gesloopt. De resterende bebouwing situeert zich aan de straatzijde van de Garenmarkt. De rest van het projectgebied bestaat uit braakliggend terrein.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 met aanduiding van de recent gesloopte bebouwing (Bron: Geopunt).

Figuur 5: Weergave van de bestaande historische gebouwen (kleur) en gesloopte onderdelen (grijs) binnen het plangebied (Bron: Opdrachtgever).

1.4.1.2.2 Ontworpen toestand

In het verleden werd reeds een bekrachtigde archeologienota (ID 5599) opgemaakt voor het terrein langs de Garenmarkt 1-7 te Brugge. Deze archeologienota wordt opgemaakt in functie van een wijziging van de geplande werken.

De opdrachtgever plant de restauratie en uitbreiding van de 3 historische panden gelegen langs de Garenmarkt 1-7 waarbij het onderling verbonden gebouw zal worden omgevormd tot 3 eengezinswoningen. Het gaat om Burgerhuis 'De Viersprong' (nr. 1), Huis 't Hof van Maldeghem' (nr. 3-5) en een tweede burgerhuis (nr. 7). De gebouwen werden vastgesteld als bouwkundig erfgoed. Huisnummer 3-5 is daarnaast een beschermd monument.

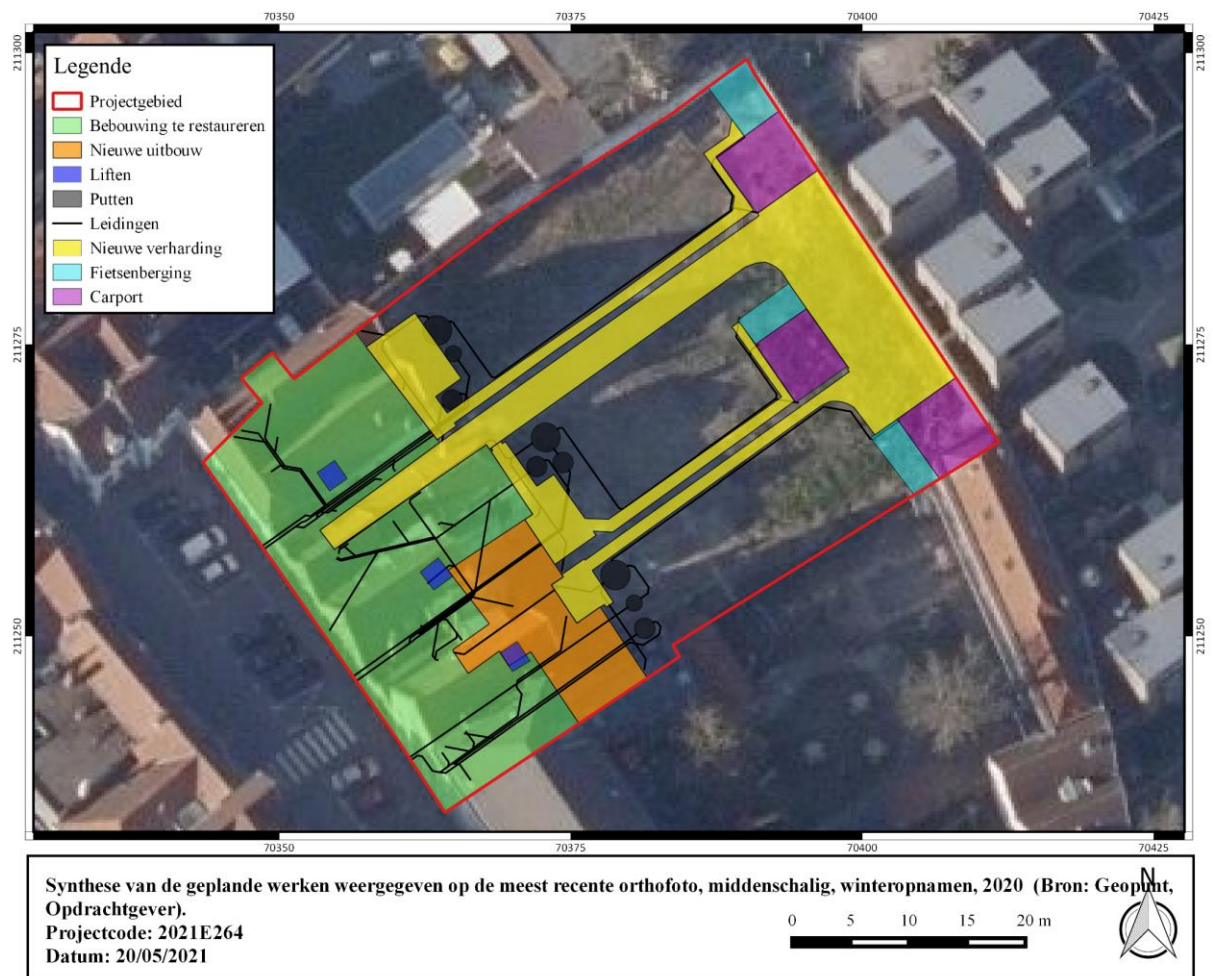
Eerder werd reeds een sloopvergunning verkregen voor de afbraak van een gedeelte van de achterliggende, niet historisch waardevolle, bebouwing.

Ter hoogte van nr. 1 zullen restauratiewerken plaatsvinden aan de gevels en ramen, hierbij wordt geen nieuwe uitbouw voorzien. Ter hoogte van nr. 3-5 zullen naast restauratiewerken ook de gevels van de achterbouw gesloopt en heropgebouwd worden. Ook de linker zijgevel wordt afgebroken en enkele tientallen centimeters opgeschoven. Huisnummer 7 zal eveneens gerestaureerd worden en van een nieuwe uitbouw worden voorzien. Daarnaast wordt bij deze woning een nieuwe tuinmuur voorzien langs de perceelsgrens met de Garenmarkt 9. De te restaureren bebouwing beslaat ca. 574 m². De nieuwe uitbouw zal een oppervlakte beslaan van ca. 132 m². De nieuwbouw wordt gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte (ca. 100 cm-mv) en een vloerplaat (ca. 50 cm-mv). Daarnaast worden drie schroefliften geplaatst. Hierbij wordt geen liftput aangelegd. Voor de aanleg van de steunvloer onder de lift wordt rekening gehouden met een bodemingreep van 3 cm –mv. Twee van de liften bevinden zich in de bestaande gebouwen, de derde is voornamelijk gelegen in het nieuwbouw gedeelte. De restauratie van de 3 woningen omvat tevens de heraanleg van de vloeren. Voor de volledige zone binnenin de gebouwen wordt een bodemingreep voorzien van ca. 35 cm-mv.

Per woning worden een regenwaterput van 10000l en infiltratieputten voorzien. Daarnaast zullen nieuwe rioleringen worden aangelegd binnen het perceel. Voor de aanleg van deze rioleringen dient een sleuf uitgegraven te worden van ca. 60 cm breed en 80 cm diep.

De achterliggende tuinzone zal eveneens heraangelegd worden. Hierbij zullen per woning een terras, verhard pad, groenzone, fietsen- en tuinberging en carport worden opgericht. De nieuwe verharding (paden en terras) zal een totale oppervlakte beslaan van ca. 470 m². Hiervoor wordt rekening gehouden met een bodemingreep van ca. 50 cm –mv. De bergingen zullen een oppervlakte innemen van in totaal ca. 51 m² en de carports een zone van in totaal ca. 110 m². Ook hiervoor wordt rekening gehouden met een bodemingreep van 50 cm –mv. Het overige gedeelte van het terrein wordt ingericht als groenzone, waarvoor wordt rekening gehouden met een bodemingreep van 30 cm –mv. Binnen de groenzone zullen een beperkt aantal bomen worden ingeplant.

Bij de sloopwerken werd een gedeelte muur van 4m verwijderd om toegang tot de site te voorzien. Dit gedeelte zal achteraf worden heropgebouwd.

Figuur 6: Synthese van de geplande werken weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt, Opdrachtgever).

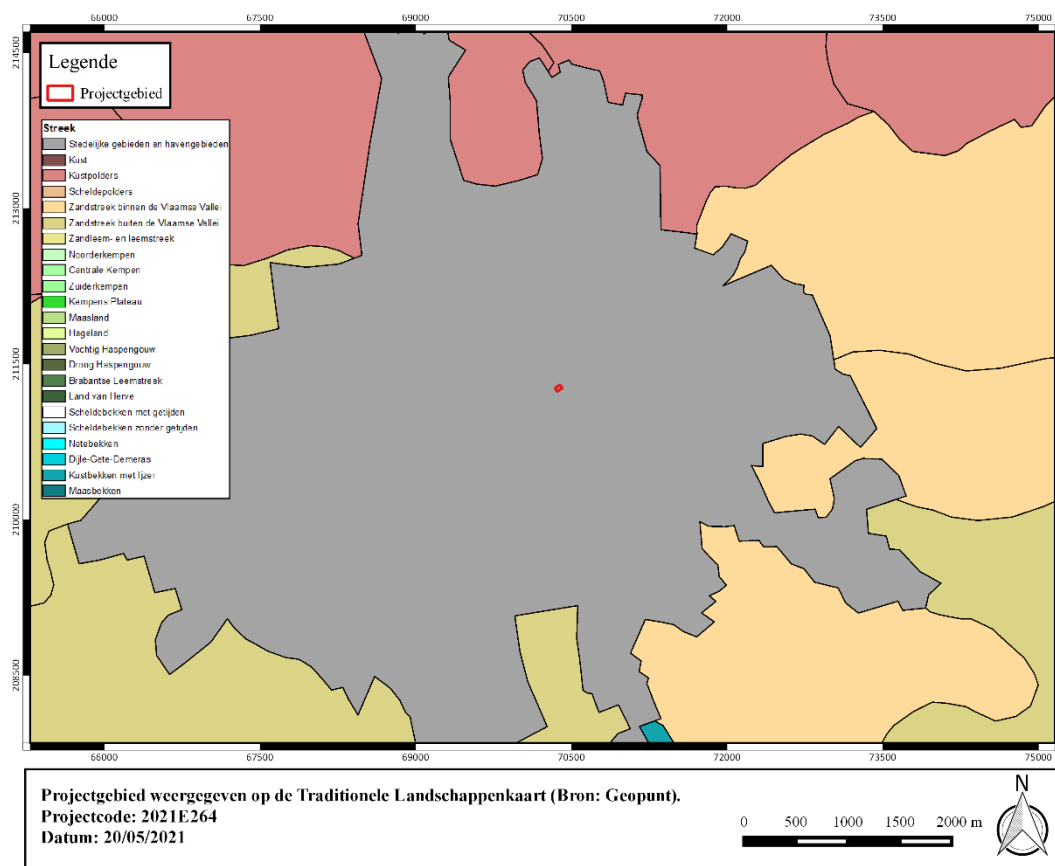
Figuur 7: Inplantingsplan nieuwe toestand (Bron: Opdrachtgever).

1.4.2 Fysisch geografische en geologische situatie

1.4.2.1 Landschappelijke situering

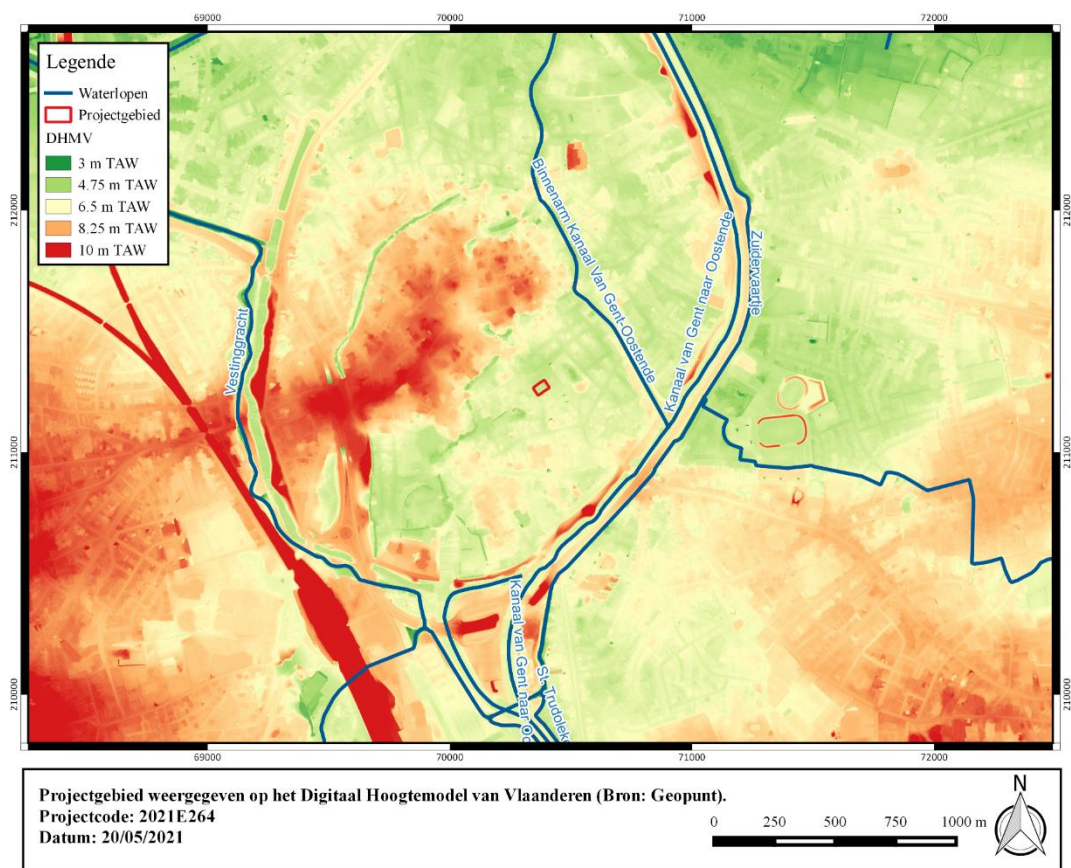
Brugge is gelegen op de overgang van de zandstreek en de kustpolders. De stad ontwikkelt zich op drie zandruggen aan de Reie, de rivier die als hoofdadere de stad doorkruiste van zuid naar noord. De historische kern van Brugge vertoont een eivorm en wordt begrensd door de laatmiddeleeuwse vestinggordel. Deze eivorm is duidelijk waar te nemen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen.

Het plangebied is gelegen op de rand van het alluvium van de Reie. Dit landschappelijk kader – op iets hoger gelegen terrein in de omgeving van een beekvallei – moet vanouds een aantrekkingskracht uitgeoefend hebben op jager-verzamelaars en vroege landbouwers. Het plangebied situeert zich op een hoogteligging van ca. 5.3 – 5.7 m TAW en heeft een vlak verloop.

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

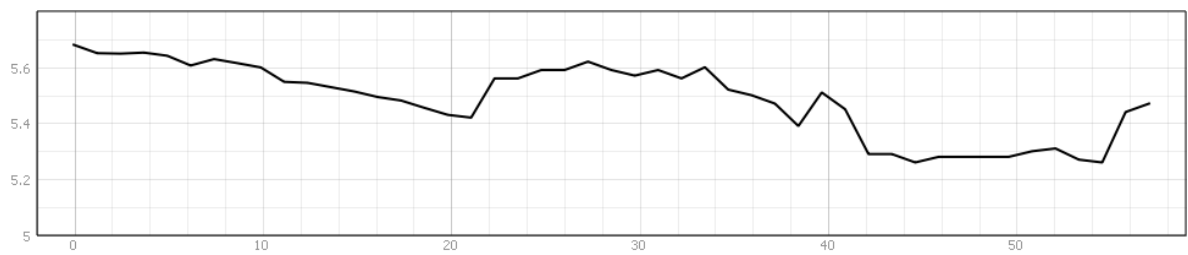

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

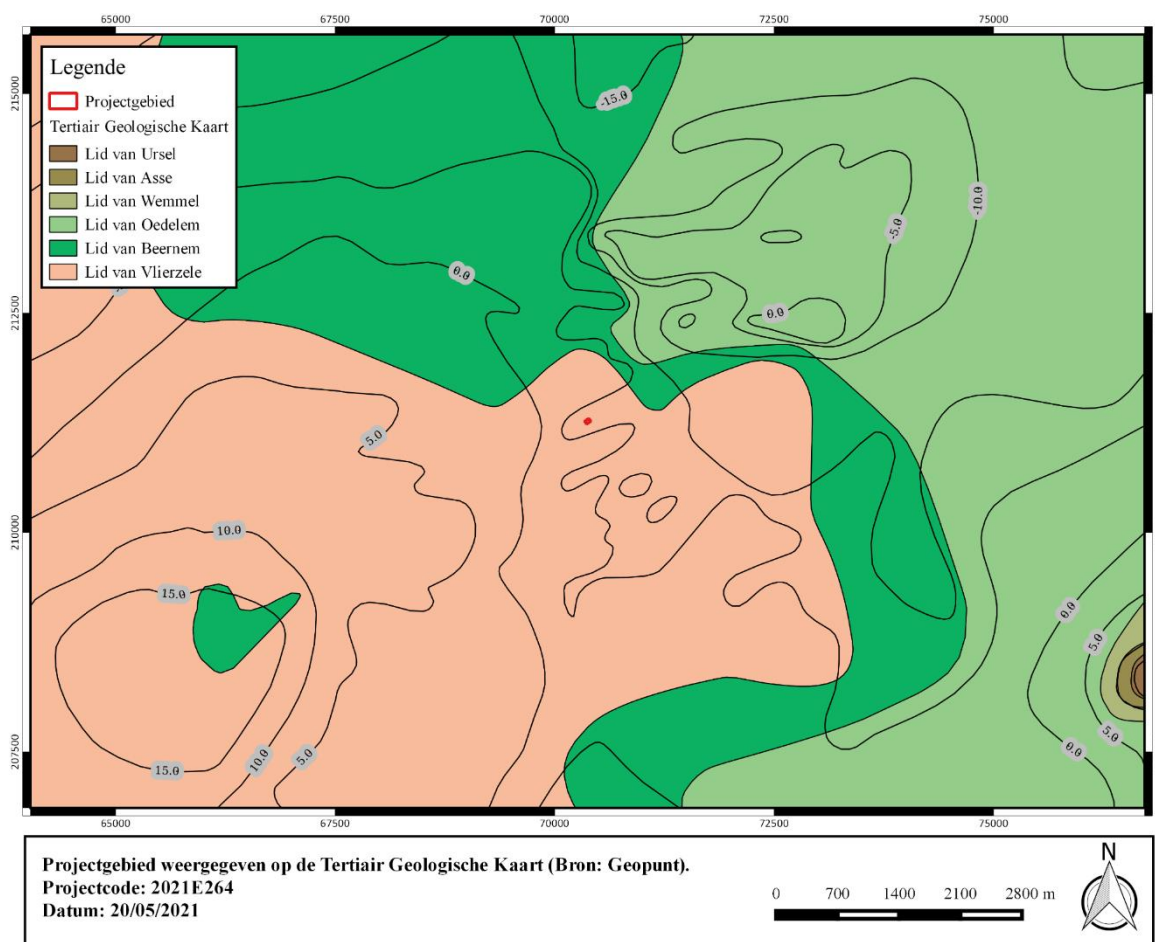

Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO (Bron: Geopunt).

1.4.2.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied bevindt zich in het Lid van Vlierzele (Formatie van Gentbrugge). De Formatie van Gentbrugge bestaat uit een afwisseling van kleiïge siltige en zandige mariene sedimenten met enkele macrofossielen. Het is onderverdeeld in drie leden; van oud naar jong: het Lid van Merelbeke, het Lid van Pittem en het Lid van Vlierzele.

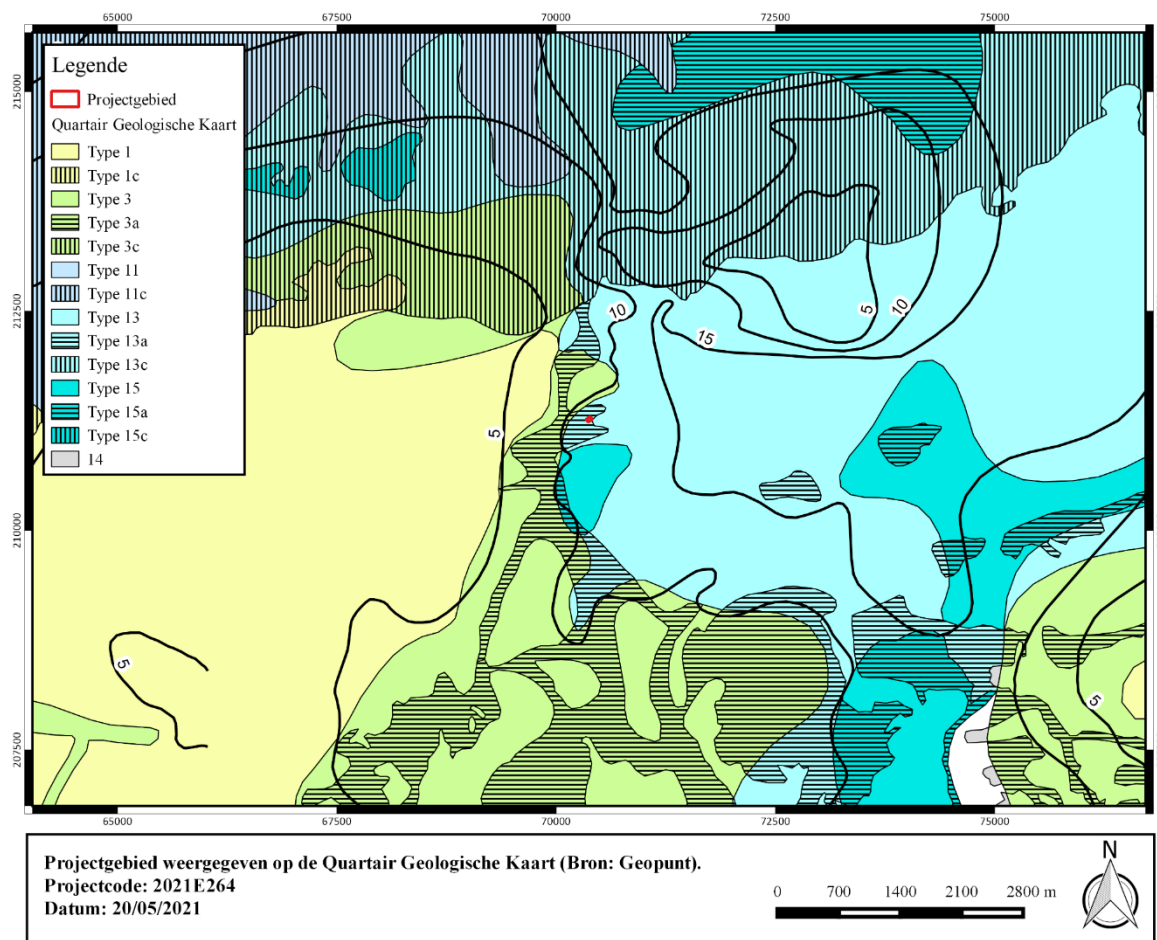
Het Lid van Vlierzele is een groen tot grijsgroen fijn zand dat een duidelijke horizontale of kruisgewijze gelaagdheid vertoont aan de top. Soms is het ook homogeen met veel turbulaties door bioturbatie. Deze zanden werden afgezet in een epicontinentale zee. Naar onder toe gaat het meestal over in een homogeen kleiïg zeer fijn zand met kleilenzen. Bovenaan kunnen ook gedifferentieerde kleilagen voorkomen met humeuze intercalaties. De afzetting bevat slechts weinig macrofossielen. Harde zandsteenbanken komen regelmatig voor en werden vroeger plaatselijk aangewend als bouwsteen.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 13a**. Dit type bestaat uit een basis van getijdenafzettingen van het Eemiaan (marien en estuarien) gevolgd door een fluviatiele afzetting van het Weichseliaan. Hierboven is een eolische afzetting (zand tot silt) van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen aanwezig. In deze eolische afzetting kunnen eventuele hellingsafzettingen voorkomen en lokaal kan deze eolische afzetting afwezig zijn. De top bestaat uit een fluviatiele afzetting (organochemisch en primairien inclus) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal.

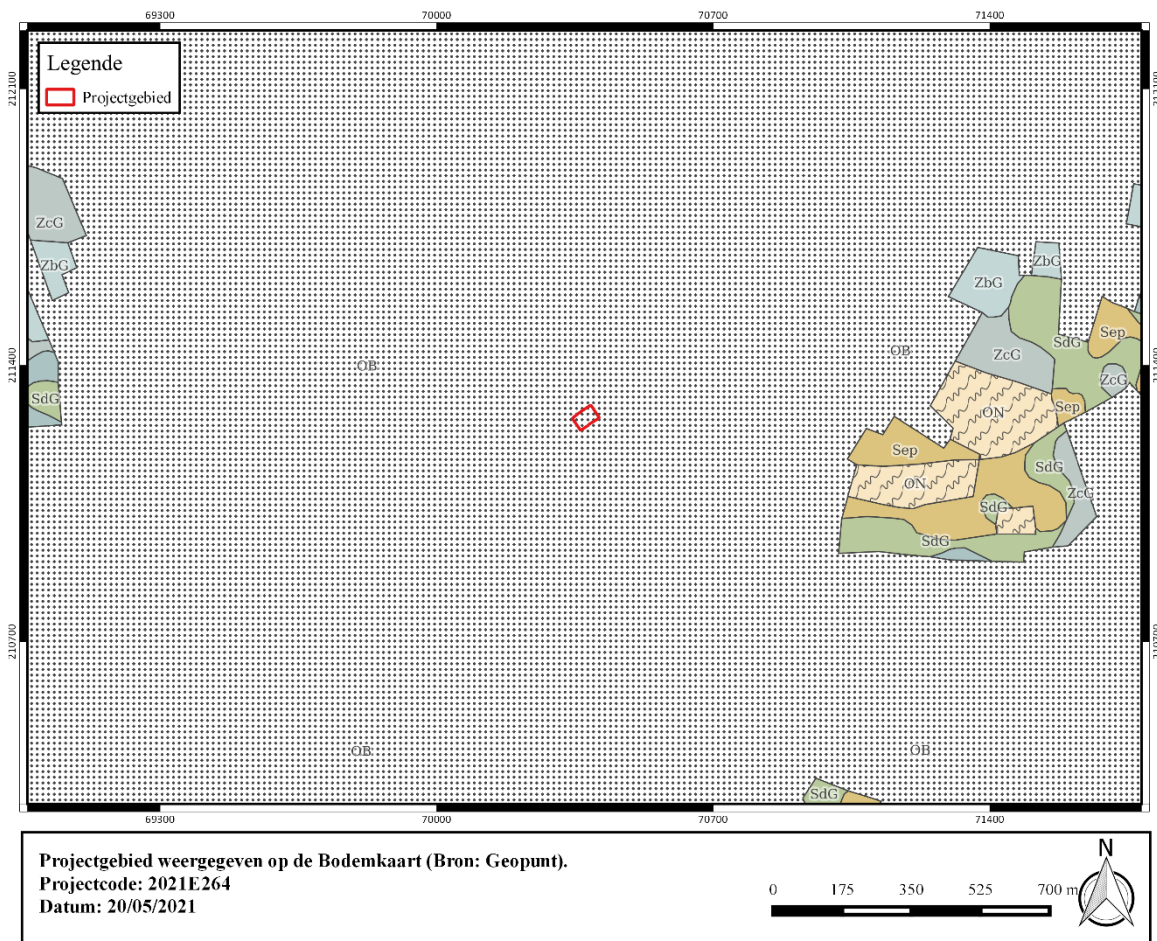

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.3 Historische en archeologische voorkennis

1.4.3.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Kloostercomplex van de Minderbroeders

N.a.v. de bouw van een ondergrondse parkeergarage op de terreinen van de vroegere gevangenis, werd in 2000 een grootschalige opgraving uitgevoerd door de toenmalige Stedelijke Archeologische Dienst van Brugge. De opgravingsresultaten zijn nog niet gepubliceerd. Onderstaande gegevens zijn afkomstig van een interne nota, ter beschikking gesteld door Raakvlak¹.

Behalve resten van de 19de-eeuwse gevangenis, konden in de noordoostelijke hoek van het projectgebied ca. 250 begravingen onderzocht worden². Deze graven, die te dateren zijn in de 14de eeuw, zijn in verband te brengen met het kerkhof van het klooster van de minderbroeders (freres). Het kerkhof, dat slechts gedeeltelijk onderzocht kon worden, situeert zich ten westen van de kloosterkerk. Restanten van deze kerk werden aangetroffen ter hoogte van de geplande inrit van de parkeergarage. De zware funderingsresten die op deze locatie aangetroffen zijn, zijn vermoedelijk in verband te brengen met de voorgevel van de kloosterkerk.

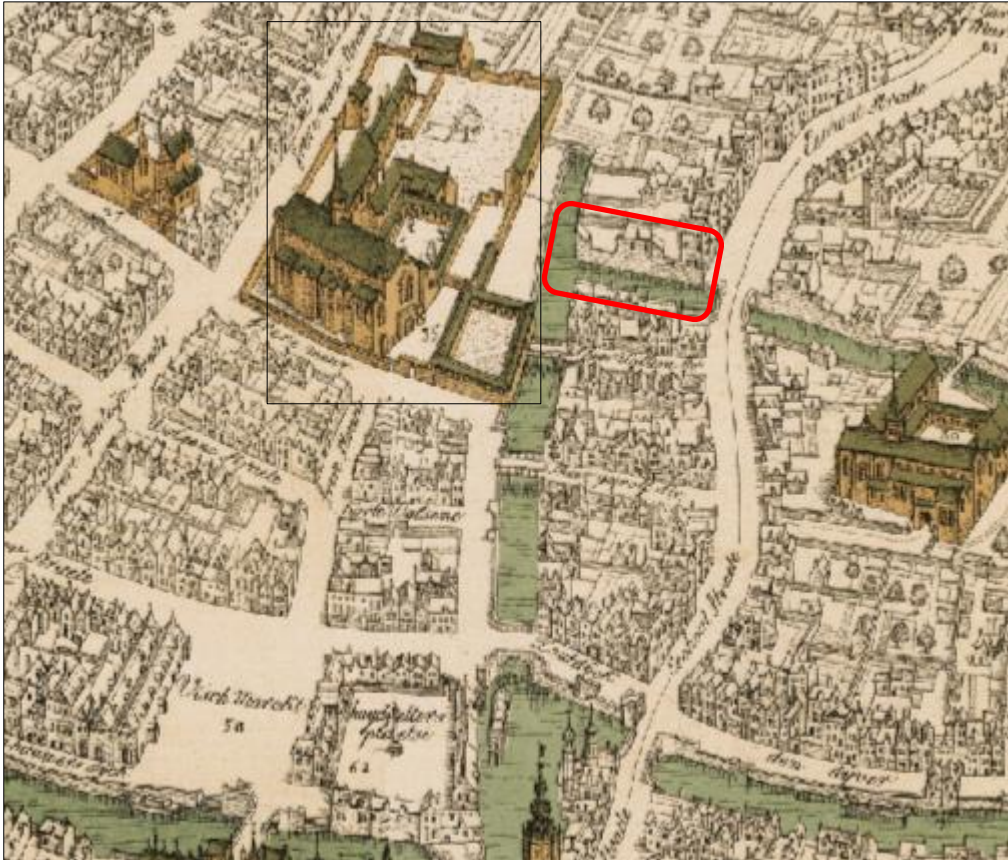
Waarschijnlijk werd de begraafplaats in de loop van de 15de eeuw opgegeven. In 1482 richtte het stadsbestuur op deze locatie immers 'het Pand' op: een overdekte handelsplaats rond een vierkant binnenplein voor juweliërs en goudsmiden. De benaming van de huidige straat, het Pandreitje, herinnert nog aan dit gebouw.

Zowel het klooster van de minderbroeders, als de kerk en het kerkhof worden afgebeeld op de kaart van Marcus Gerards (1562). Het klooster situeert zich ter hoogte van het huidige Astridpark.

¹ HILLEWAERT X.

² VAN BELLE 2006, 277-280.

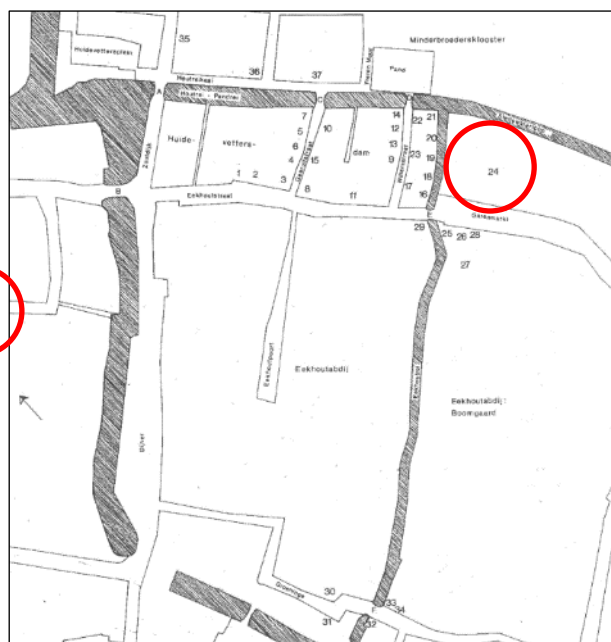

Figuur 15: Uittreksel uit het plan van Marcus Gerards (1562), met aanduiding van het klooster van de minderbroeders en het projectgebied (Bron: Kaartenhuis Brugge)

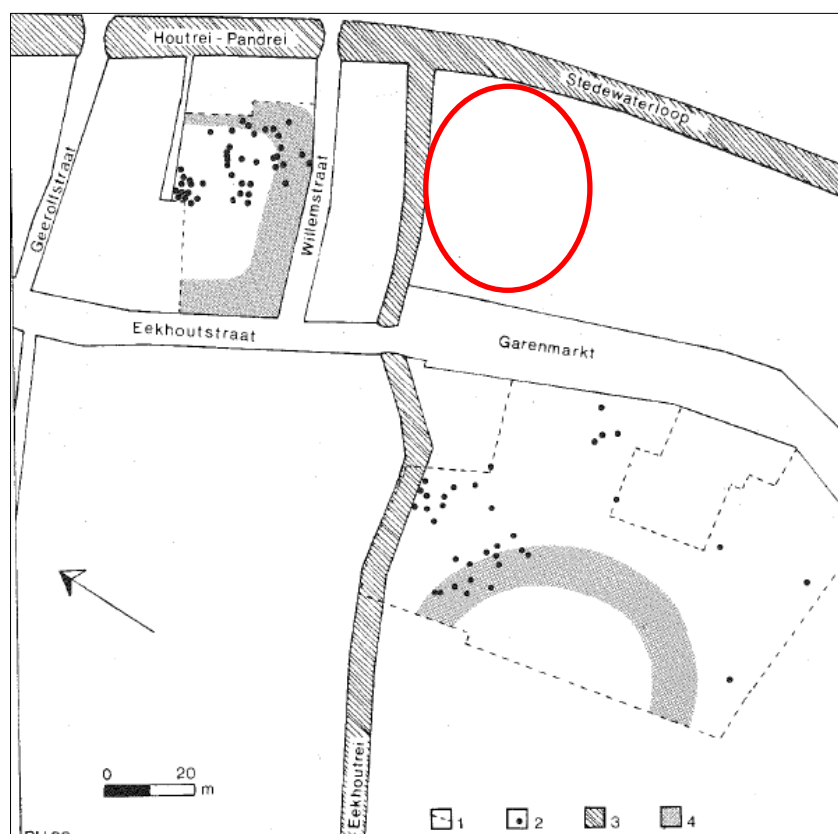
Leerlooieractiviteiten in de nabije omgeving van het plangebied

Figuur 16. Kadasterkaart met aanduiding van de toestand van de Eekhoutrei-Pandrei, sedert 5-7-1958 (D'HOOGHE 1991, 126)

Figuur 17. Huidige kadasterkaart met aanduiding van de waterlopen en de woon- en werkplaatsen van de leerlooiers rond de 15de eeuw (D'HOOGHE 1991, 124).

Figuur 18. Overzicht van de werven aan de Garenmarkt en op de hoek van de Eekhoutstraat en de Willemstraat. Legende: 1. Begrenzing van de uitgegraven zone; 2. Kuipen; 3. Reconstructie van de loop van de Eekhoutrei en het Pandreitje tijdens de late middeleeuwen; 4: grachten (Hillewaert & Eryvynck 1991, 112).

Op de percelen tussen de Houtrei/Pandrei en de Eekhoutstraat/Garenmarkt kwamen in 1990, bij controle van graafwerken, een groot aantal sporen van laatmiddeleeuwse en latere leerlooierijen aan het licht (CAI 155122)³. De kuipen op de werf aan de Garenmarkt zijn *grosso modo* in de 14de-15de eeuw te dateren. De activiteiten op het terrein op de hoek van de Eekhoutstraat en de Willemstraat starten mogelijk reeds in de 13de eeuw en lopen door, wellicht tot de 18de eeuw.

Uit het historisch onderzoek, n.a.v. deze vondsten uitgevoerd door K. D'Hooghe, blijkt dat langs de hele Reiearm (Eekhoutrei en Houtrei-later Pandrei genoemd) gedurende de 14de en 15de eeuw het hoofdkwartier van de huidevettersindustrie van Brugge was gevestigd⁴. De locatie van de leerlooierijen is niet toevallig: de bedrijven zijn gevestigd in een nat milieu, gedomineerd door al dan niet natuurlijke takken van de Reie en gegraven grachten. Bovendien loopt de Reie-arm net op deze locatie door een eikehoutgebied, Ten Eekhoute genaamd⁵. Beide elementen, nl. de nabijheid van water en de aanwezigheid van eikeschors, zijn essentieel binnen het functioneren van de leerlooiersbedrijven.

Het historisch onderzoek van K. D'Hooghe leverde nog meer interessante informatie over de oorsprong en de lokalisatie van de leerlooiersbedrijven op deze locatie. Onderstaande informatie is afkomstig uit dit onderzoek⁶:

Voor 1300 is over de leerlooiers weinig bekend. We weten dat al in 1302 sprake is van "huidevetters" die wonen op of aan de "Huidevettersdam". Dit laat ons vermoeden dat deze dam door hen reeds gebruikt werd voor 1300 evenals de "Huidevettersbrug". Op stadgrond gelegen, heeft die dam ongetwijfeld iets te maken met het in bedwang houden en het in een bepaalde richting sturen van de "Houtreie" (Eekhoutrei, later Pandrei). Vermoedelijk was de zone tussen de Dijver en de Eekhoutrei-Pandrei vroeger een natte zone. Wellicht zijn deze twee Reietakken te interpreteren als gekanaliseerde fasen van de oorspronkelijke Reie. Het lijkt aannemelijk dat de leerlooiers en het opwerpen van de "Huideverttersdam" met de drooglegging van dit gebied in verband te brengen zijn. Waarschijnlijk gebeurde de indijking van de moerasachtige Reie met toestemming van de stad Brugge na 1245 en zeker voor 1300.

De grootste concentratie leerlooiers vindt men terug tussen de Houtrei en de Eekhoutstraat. Vanaf 1300 bevolken ze daar de Huidevettersdam. De leerlooiers waren oeverbewoners en verantwoordelijk voor het onderhoud van bruggen, plankieren en steigers langs de dam. De ambachtslieden die niet direct aan de Reie waren gevestigd, konden in de zone ten noorden van de Eekhoutrei langs twee straten het water bereiken (Het Geerolfstraatje en het Willemstraatje).

Aan weersijden van de Kleine Eekhoutbrug, nabij het onderzoeksterrein, bevonden zich eveneens verschillende looierijen en vetterijen. Ten zuiden van de Reie, aan de noordoostkant van de Garenmarkt, ter hoogte van het onderzoeksterrein, lag een looierij met vetterie⁷. Deze werd in het begin van de 15de eeuw uitgebaat door de deken van het gilde van het ambacht, Pieter van Ziecele en door de bekende huidevettersfamilie Damman. Het bedrijf kon gebruik

³ HILLEWAERT & ERVYNCK 1991, 109-124. HILLEWAERT 1991A, 3-4. HILLEWAERT 1991B, 42-44. LOUWYE 1992, 14-15. VANDER HAEGHEN & ERVYNCK 1996, 72.

⁴ D'HOOGHE 1991, 125-138.

⁵ Er wordt aangenomen dat het eiland begroeid met eikenhout een heidense cultusplaats was. De Dijver is bijzonder, omdat dit segment van de Reie een eigen naam heeft. De naam van de Dijver, die de noordgrens van dit bos vormde, gaat terug op een Keltisch woord dat heilig water betekent. De wortels van deze cultusplaats gaan m.a.w. terug tot de Keltische periode. Het heilige karakter van het Eekhoutbos heeft volgens N. Geirnaert doorgeleefd tot in de 11de eeuw (GEIRNAERT 2011, 143-144).

⁶ D'HOOGHE 1991, 126-127.

⁷ D'HOOGHE 1991, 129-130.

maken van de Reie maar eveneens van de stadswaterloop, die in het verlengde van het Pandreitje liep achter de huizen aan de oostzijde van de Garenmarkt.⁸

De vetterie correspondeerde min of meer met Garenmarkt nr. 9⁹. Daarachter lag een looierij met kalkhuis tot aan de stedewaterloop. Tussen de huizen die liepen van de Garenmarkt (straat) naar de looierij liepen 2 gangen. De eerste gang bestaat nog grotendeels tussen nr. 3 en nr. 5. De tweede is opgenomen binnen *Huys ten Nazarette* (nr. 11). Uit onderzoek blijkt dat deze huizen in de 15de eeuw steeds in handen kwamen van leerlooiers.

De teloorgang van het huidevettersambacht is te situeren rond 1480. Uit het historisch onderzoek blijkt evenwel dat het ambacht lokaal, vooral ten noorden van de Eekhoutrei, doorloopt tot de 18de eeuw. Dit onderzoek toonde echter ook aan dat langs de Eekhoutrei lokaal een verschuiving voorkomt van het huidevettersambacht naar andere ambachten. Ten noorden van de Eekhoutrei is sprake van verschuiving van huidevettersambacht naar ververs. Wat betreft de zone van het projectgebied, leren de bronnen dat de grote leerlooierij verdwijnt rond 1500. Garenmarkt 3 (huis Ter Belle) werd een bocraenververij: bocraen is een zeer fijne stof, geweven uit geitenhaar¹⁰. Dit bleef zo tijdens de rest van de 16de eeuw. In de tweede helft van de 16de eeuw tot op het einde van de 16de eeuw was Garenmarkt 5 in gebruik als een zijdeververij¹¹.

De ‘vetterie’ Damman en de aanpalende huizen werden rond 1500 gekocht door Rafaël de Mercatellis, abt van Sint-Baafs van Gent. Ten noorden van het refugehuis op de Nazaretteplaats-oost kocht Mercatellis een aantal huizen op de Garenmarkt. Hij omvormde dit alles tot een klein paleis met aangelegde hovingen. Het is niet met zekerheid te stellen of dit paleis tot het onderzoeksterrein reikte.¹²

⁸ D’HOOGHE 1991, 129-130.

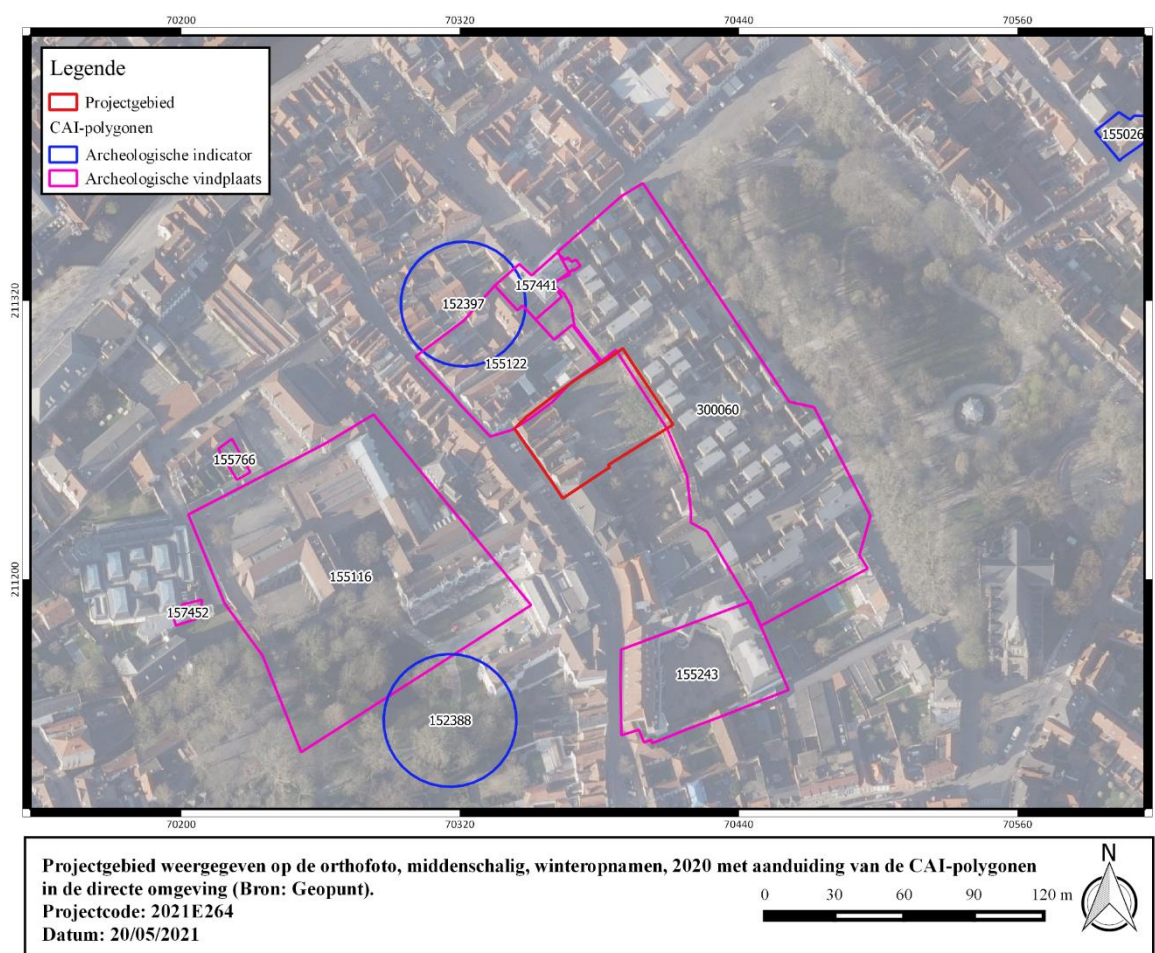
⁹ D’HOOGHE 1991, 130.

¹⁰ D’HOOGHE 1991, 132.

¹¹ D’HOOGHE 1991, 132.

¹² D’Hooghe 1991, 132.

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

155116	Controle van werken (1990); NK: 250 meter Late middeleeuwen: industrie – leerlooierij: leerlooiers vestigden zich in een vochtig milieu: ronde houten kuipen, los gereedschap, staafijzer (of schraapijzer), afval van het looien (dierlijke resten: hoornpitten, haar uit de staart), ingrediënten van de baden waarin de huiden werden ondergedompeld: kalk, gemalen eikeschors, stoffen, fragmenten gelooide leer Late middeleeuwen: afvalput/beerput: werden opgetrokken uit baksteen en hadden een ronde of vierhoekige vorm (14de-15de eeuw tot 19de eeuw); etensresten, aardewerk, voorwerpen uit leer, glas, metaal en hout, een éénhandsfluit uit bukshout (1500), grachten, waterputten bestaande uit op elkaar geplaatste tonnen en bevatten archaeologica uit de 14de-15de eeuw, consumptieafval: veel schape en schaaldieren, weinig varken. Bron: Hillewaert, B. 1991: Leerlooiers te Brugge (W.-VI.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 14, 3-4. & Hillewaert, B. 1991: Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.- VI.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 14, 42-44.
155122	Controle van werken (1990); NK: 250 meter

	Late middeleeuwen: leerlooierij - leerlooiers vestigden zich in een vochtig milieu, ronde houten kuipen, losse gereedschap, staafijzer (of schraapijzer), afval van het looien (dierlijke resten: hoornpitten, haar uit de staart), ingrediënten van de baden waarin de huiden werden ondergedompeld: ongebluste kalk, gemalen eikeschors, stoffen, fragmenten gelooide leer Late middeleeuwen: gracht met een vulling uit de eerste helft of het midden van de 13de eeuw (mogelijk een afwateringsgracht): aardewerk (import uit Rijnland, Maasland en ZW-Frankrijk, lokaal aardewerke en hoogversierd aardewerk) - patacons gevonden in één van de meer recente beer- of afvalputten (18de eeuw)- een andere recentere beer- of afvalput bevatte opvallend veel resten van schaal- en schelpdieren – waterput - consumptieafval: veel schaap en mariene schelpdieren, weinig varken. Bron: Hillewaert, B. 1991: Leerlooiers te Brugge (W.-Vl.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 14, 3-4. & Hillewaert, B. 1991: Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.- Vl.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 14, 42-44.
155766	Controle van werken (2008); NK: toponiem Volle middeleeuwen: bakstenen riool (Eekhoutklooster 12de-18de eeuw) – restanten van veldstenen muren - talrijk verspreid menselijk beendermateriaal: waarschijnlijk sporen van begravingen in verband te brengen met het Eekhoutklooster (12de-18de eeuw) Bron: Hillewaert, B., Huyghe, J. & Van Besien, E. 2009: Middeleeuwse onderzoekresultaten uit kleinschalig onderzoek in Brugge (W.-Vl.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 32, 136-138. - nav graafwerken voor een waterciterne, uitgevoerd door Raakvlak
157441	Opgraving (2000); NK: 250 meter Late middeleeuwen: vlakgraf - een 250-tal grafsteden van het voormalige kerkhof van het klooster: overwegend eenvoudige rechthoekige kuilen met vrij goed bewaarde skeletresten, in de meeste gevallen werden sporen van houten kisten waargenomen 1 gebroken grafzerk buiten context Bron: Van Belle, R. 2006: Een grafzerk van het voormalige Franciscanen klooster (Pandreitje, vroegere gevangenis) te Brugge, <i>Biekorf, Westvlaams Archief voor Geschiedenis, Archeologie, Taal- en Volkskunde</i> 106.3, 277-280.
157452	Controle van werken (2007); NK: 15 meter Onbepaald: restanten van een veldstenen kelder. Bron: redactie specialisten Raakvlak.
300060	Opgraving (2004); NK: 15 meter Late middeleeuwen: Afwaterings- of perceelsgracht, aan de zuidkant begrensd door een palenrij op regelmatige afstand van elkaar geplaatst. - Aardewerk in

	de vulling van de gracht, enkele stukken hoogversierd waar, luxe vaatwerk dat geproduceerd werd langs de Potterierei (Brugge), dierlijk botmateriaal in de vulling van de gracht - Tonwaterput. Ingegraven ton, behoorlijk gevormd, waarin zich planken bevonden waarschijnlijk afkomstig van een andere ton die erboven stond. In de vulling werden hoornpitten aangetroffen, die horen bij het afval van leerlooierijen. Ze wijzen erop dat deze activiteit in de nabijheid werd uitgeoefend. 16de eeuw: aardewerk - - Gewoon tafel- en keukengerei- enkele fragmenten van een twee-orig kannetje in majolica, waarschijnlijk afkomstig uit Antwerpen - Fragmenten van geïmporteerde borden uit het Nederrijngebied - heel wat "eigenaardige stukken" (worden nog bestudeerd) – lederen schoenresten – botmateriaal. Bron: Hillewaert, B. 2004, Verslag van de opgraving Stalijzerstraat ('t Pandreitje) (Raakvlak, Dossiernr. 04/40).
--	---

II. Archeologische indicatoren

Veldprospecties

155243	Veldprospectie (1986); NK: 15 meter Onbepaald: scherf in prehistorische techniek, 5 scherven oxiderend gebakken aardewerk Bron: Jansegers N. 1988-1989, Archeologisch onderzoek van de gemeente Mere. Prospectie-analyse-synthese, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent.
--------	--

Onbepaald

152388	Onbepaald; NK: 150 meter Romeinse tijd: onbepaald Bron: De Witte, H. 1992: Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge van prehistorie tot het ontstaan van de middeleeuwse stad, Westvlaamse Archeologica 8.2, 33-45.
152397	Onbepaald; NK: 150 meter Steentijd: onbepaald Bron: De Witte, H. 1992: Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge van prehistorie tot het ontstaan van de middeleeuwse stad, Westvlaamse Archaeologica 8.2, 33-45.

155026	Onbepaald; NK: 150 meter Onbepaald: beerput met beenderafval, glas, metaal en aardewerk
--------	---

1.4.3.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Dit overzicht is grotendeels gebaseerd op de recente publicatie *Op het Raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*¹³.

1.4.3.2.1 Prehistorie

De oudste sporen op het huidig grondgebied van Brugge dateren uit het einde van de oude steentijd, meer bepaald uit het Allerød (11.950 - 10.760 v.Chr.)¹⁴. Menselijke aanwezigheid (van het type Federmesser-cultuur) werd o.a. vastgesteld in Steenbrugge en Rijckevelde. Het gaat om een kleine groep jagers-verzamelaars die kortstondig verbleven op deze locaties.

De middensteentijd (ca. 10.000 - 5.000 v.Chr.) wordt gekenmerkt door een opwarming van het klimaat. Jagers-verzamelaars vestigen zich in deze periode op de hogere dekzandruggen, zoals bijvoorbeeld op de helling van de dekzandrug ten noorden van de Assebroekse Meersen en op de rug die de Meersen scheidt¹⁵.

De evolutie van jagers-verzamelaars naar sedentaire boeren, die zelf voedsel produceren en dieren domesticeren, vindt plaats rond ca. 5000 v.Chr. In de omgeving van Brugge ontbreken (voorlopig) sporen uit het vroege neolithicum¹⁶. Vondsten uit deze periode komen voor als residueel materiaal, m.a.w. oudere vondsten in jongere contexten. De gepolijste bijlen die de voorbije decennia op het grondgebied van Brugge aangetroffen zijn, zijn ruim te situeren in de midden of late nieuwe steentijd en het begin van de vroege bronstijd¹⁷. Bewoningssporen *in situ* werden bijvoorbeeld aangetroffen in Sint-Michiels (Brugge).

Enkele vondsten uit de binnenstad dateren uit het einde van de nieuwe steentijd (ca. 2000 v.Chr.). Een klokbeker en een vuursteenafslag werden aangetroffen op de rand van een natuurlijke depressie, opgevuld met veen. Deze situeerde zich ter hoogte van de Willemstraat¹⁸. Fragmenten van een tweede klokbeker werden aangetroffen ter hoogte van de Boeveriepoort¹⁹. Vermoedelijk leefde de klokbekercultuur in onze streken door tot ca. 1800 v.Chr.

Door de afnemende snelheid van de zeespiegelstijging is de volledige kustvlakte rond ca. 1000 v.Chr. geëvolueerd tot een veenlandschap. Het onderzoek van de voorbije decennia heeft heel wat informatie opgeleverd over de grafcultus uit de bronstijd. Op het grondgebied van Brugge zijn diverse voorbeelden van circulaire grafheuvels gekend. Nederzettingssporen uit deze periode daarentegen komen slechts zeer beperkt voor. Er kan verwezen worden naar sporen, aangetroffen in Sint-Andries (site Refuge en site Kosterijstraat)²⁰.

Tijdens de ijzertijd, vanaf ca. 800 v.Chr. wordt de kustvlakte gekenmerkt door erosie en een sterke uitbreiding van het net van getijdengeulen. Zgn. La Tène-aardewerk werd aangetroffen bij werken aan een huizenblok tussen het Biskajerplein, de Wijnzakstraat en het Sint-Jansplein²¹. Gelijkaardig aardewerk werd ook aangetroffen op de eerder vermelde site Refuge.

¹³ HILLEWAERT E.A. 2011.

¹⁴ VAN ACKER 1986, 96.

¹⁵ SOERS 1987, 33-35

¹⁶ HILLEWAERT E.A. 2011, 22.

¹⁷ HOLLEVOET & HILLEWAERT 1997/1998, 193.

¹⁸ DE WITTE 1992, 33-45.

¹⁹ HOLLEVOET E.A. 2011, 26.

²⁰ HILLEWAERT 2003, 264.

²¹ HILLEWAERT 1995B, HILLEWAERT 1996.

1.4.3.2.2 Romeinse periode

Gezien de locatie van het projectgebied in de historische binnenstad van Brugge, werd ervoor geopteerd om in dit overzicht enkel de belangrijkste Romeinse vondsten/vindplaatsen in het centrum van de stad te belichten.

Eerst en vooral dient gefocust te worden op het Romeinse wegennet en het verloop hiervan binnen de begrenzing van de binnenstad²². Het is algemeen bekend dat de Steenstraat een aftakking is van de baan Cassel – Doornik. Deze weg vertrekt vanuit Steenvoorde en loopt over Poperinge en Werken (gem. Kortemark) tot Brugge. Hier sluit de weg ten westen van de Smedenpoort aan op de Zandstraat. Hoe de weg vanaf de Smedenpoort precies verloopt, blijft nog steeds onderwerp van vele discussies²³. In elk geval zal de omgeving van de Zilverstraat doorkruist zijn, waarna de weg de huidige Markt dwarste en verder liep richting Burg. In deze zone moet zich een brug bevonden hebben, die de oversteek over de Reie mogelijk moest maken. Het verdere verloop is opnieuw onduidelijk. Mogelijk liep de weg ter hoogte van de Langestraat verder om het grondgebied Brugge via de Kruispoort te verlaten.

Hoewel de site Fort Lapin zich strikt genomen niet binnen de binnenstad bevindt, wordt het - gezien het belang van de nederzetting- toch kort vermeld²⁴. Op het einde van de 19de eeuw werden n.a.v. de uitbouw van een nieuwe Brugse haven (het huidige Groot Handelsdok) verschillende Romeinse vondsten aangetroffen. De vele vondsten wijzen erop dat deze uitgestrekte site één van de belangrijkste sites uit de kuststreek was. In de onmiddellijke omgeving van deze site werden in de 19de eeuw ook restanten van Romeinse vaartuigen aangetroffen. Voor meer informatie kan verwezen worden naar *Een nieuwe kijk op de boot van Brugge*, gepubliceerd in *Op het Raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*²⁵.

Ook in de binnenstad kwamen reeds op verschillende plaatsen Romeinse sporen aan het licht²⁶. Wat deze vindplaatsen betreft, is het belangrijk om een onderscheid te maken tussen de locaties waar residueel materiaal of losse vondsten aangetroffen zijn en de locaties waar effectief sporen *in situ* aangetroffen zijn.

Wat de eerste categorie betreft, kan verwezen worden naar de volgende vindplaatsen: de Potterierei, de Snaggaardstraat, 't Zand, Zwijnstraat en Langerei 7²⁷.

Wat de sites met *in situ* bewaarde sporen betreft, kan vooreerst verwezen worden naar de site Wulpenstraat²⁸. Deze Romeinse bewoningskern situeert zich vermoedelijk langs dezelfde getijdengeul als de site Fort Lapin, maar dan wel op de andere oever. De geul moet deel uitgemaakt hebben van een netwerk dat de verbinding vormde tussen de Reie en de getijdengeulen die de zee en het achterland verbonden. Het is aan te nemen dat de Reie via deze geul afwaterde in het overstromingsgebied. Vermoedelijk werd deze geul- of één van zijn vertakkingen- ook aangetroffen bij boringen langs de Verversdijk²⁹.

Ook op de Brugse Burg worden sinds de jaren zestig van vorig eeuw vondsten uit de Romeinse tijd aangetroffen. De meeste vondsten die *in situ* voorkwamen, kwamen aan het licht bij de

²² HOLLEVOET 2011A, 42-45.

²³ Mogelijke tracés zijn via de Noordzandstraat en het Sint-Amandstraatje of over de Zuidzandstraat en de Steenstraat (RYCKAERT 1991, 23).

²⁴ HOLLEVOET, 1991B, 46-50.

²⁵ VLIERMAN 2011, 49.

²⁶ HOLLEVOET 1991B, 51-52.

²⁷ Respectievelijk: JACOBS & VERHAEGHE 1980, 82. HILLEWAERT 1991C. HILLEWAERT 2000A, 161. HILLEWAERT 1991D.

²⁸ HOLLEVOET 1991B, 52.

²⁹ HILLEWAERT 2000B, 155.

bouw van de *Holiday Inn Crowne Plaza*³⁰. De vondsten situeerden zich in de top van een veenlaag, die de opvulling vormde van een natuurlijke depressie. Deze depressie sloot duidelijk aan op de helling van de dekzandrug. Het is dan ook vrij waarschijnlijk dat het vondstmateriaal afkomstig is van een Romeinse nederzetting, die zich situeerde op de top van de dekzandrug.

Ter hoogte van de Zilverstraat werden verschillende sporen *in situ* aangetroffen, ingegraven in het dekzand³¹. Deze vondsten uit de 2de en 3de eeuw n. Chr. zijn interessant, rekening houdende met het feit dat de Zilverstraat zich vlakbij het veronderstelde tracé van de Zandstraat situeert. Vermoedelijk strekte de nederzetting zich verder uit in noordelijke richting. Mogelijk moeten de vondsten die aangetroffen zijn aan de overkant van de Zilverstraat, op de locatie van het vroegere cinemacomplex Kennedy, eveneens met deze nederzetting in verband gebracht worden³².

Het voorkomen van Romeinse sporen *in situ* lijkt ten oosten van de Reie beperkter. Hier kan verwezen worden naar de site Garenmarkt. Het aardewerk dat aangetroffen werd in een sterk organische opvullingslaag van een natte depressie, wijst op de aanwezigheid van een nederzetting in de onmiddellijke omgeving. Verdere gegevens m.b.t. deze bewoningskern ontbreken (voorlopig).

1.4.3.2.3 Vroege Middeleeuwen

Tijdens de Merovingische periode bevinden zich op het raakvlak van zandstreek en kustvlakte verscheidene nederzettingen. In de historische binnenstad daarentegen zijn slechts weinig Merovingische vindplaatsen bekend; in vele gevallen gaat het dan nog om sites waar vroegmiddeleeuwse vondsten voorkomen in jongere contexten. Voorbeelden hiervan zijn de site Zwijnstraat en de Burg³³. Wat de Burg-site betreft, dient wel een mogelijk laat-Merovingisch/vroeg-Karolingisch haardje in de hoek van het Oude Gerechtsgebouw en de Griffie vermeld te worden³⁴. Wat de *in situ* vondsten in de historische stadskern betreft, kan verwezen worden naar de site Sint-Jansstraat³⁵.

Het gebied, waaruit het latere Brugge zou ontstaan, maakte tijdens de vroege middeleeuwen deel uit van tenminste 2 verschillende administratieve eenheden, nl. de *pagus Flandrensis* en de *pagus Rodanensis*³⁶. Volgens de hypothese van J. Noterdaeme ontstond het latere Brugge op de grens van twee uitgestrekte oerparochies die deel uitmaakten van die administratieve districten, nl. Snellegem (*pagus Flandrensis*) en Sijsele (*pagus Rodanensis*)³⁷. Volgens deze hypothese functioneerde de Reie als grens van beide parochies. De Sint-Salvatorskerk en de O.L.V.-kerk zouden elk aan de uiterste rand van de moederparochie gebouwd zijn, respectievelijk op het grondgebied van de parochie Snellegem en op het gebied van de parochie Sijsele. Deze hypothese verklaarde o.a. de korte afstand t.o.v. de 2 kerken.

De stichting van de O.L.V.-kerk vanuit de moederkerk Sijsele kan bevestigd worden op basis van 11de- en 12de-eeuwse bronnen. Waarschijnlijk werd de O.L.V.-kerk kort na de Sint-Salvatorskerk gebouwd, vermoedelijk nog voor het einde van de 9de eeuw³⁸. De stichting van de Sint-Salvatorskerk vanuit het Merovingische kroondomein van Snellegem is echter

³⁰ THOEN 1991, 143-147.

³¹ DE WITTE 1988, 18-20.

³² HILLEWAERT 2004, ONLINE: <http://www.raakvlak.be/nieuwsbrief.php?itemno=69>

³³ HILLEWAERT 1991D, Hollevoet 1991,

³⁴ DE WITTE 1988, 26-27.

³⁵ HILLEWAERT 2000.

³⁶ HOLLEVOET 2011C, 103.

³⁷ NOTERDAEME 1957. NOTERDAEME & DEKKERS 1955. In de publicatie *Op het raakvlak van twee landschappen* wordt vermeld dat de stichting van de Sint-Salvatorsparochie onlangs door de archivaris van de abdij van Zevenkerken (Sint-Andries) in verband gebracht wordt met de heerlijkheid Ter Straeten (HILLEWAERT E.A. 2011, 112, voetnoot 170).

³⁸ MEIJNS 2011, 138-139.

allesbehalve zeker³⁹. Vooreerst bestaan hiervoor geen doorslaggevende bewijzen. Bovendien heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat de O.L.V.-kerk gesticht werd ten westen van de Reie en niet op de rechteroever van de Reie, zoals algemeen aangenomen werd⁴⁰. De O.L.V.-kerk werd m.a.w. gesticht op een terrein dat wellicht oorspronkelijk deel uitmaakte van de *pagus Flandrensis*. Dit doet de vraag rijzen of de O.L.V.-kerk gesticht is, na de vereniging van de beide *pagi* en nadat de Reie haar grensfunctie verloren had.

Het voorkomen van twee parochiekerken op korte afstand van mekaar toont in elk geval dat de vroegmiddeleeuwse nederzetting welvarend was. Wat de ruimtelijke en functionele indeling van deze handelsnederzetting betreft, zijn de gegevens vrij beperkt. In elk geval stond de nederzetting via een haven en een getijdengeul rechtstreeks in verbinding met de zee. De naam Brugge zou etymologisch verwant zijn met het Scandinavische '*Bryggia*', wat verwijst naar een aanlegplaats⁴¹. De toponiemen Wic en Koetelwic, die voor het eerst voorkomen in 13de-eeuwse documenten, zijn mogelijk met deze haven in verband te brengen. De locatie van deze toponiemen is weliswaar onzeker. In het verleden werd aangenomen dat deze vroegmiddeleeuwse haven zich situeerde in de zone ten westen van de Lange Rei, meer bepaald ter hoogte van het Sint-Gilliskwartier⁴². Recentelijk wordt het toponiem Koetelwijk eerder gelokaliseerd ter hoogte van de Koningsbrug, die de Koningstraat verbond met de Spiegelrei⁴³. Tot de 10de eeuw, en tijdelijk nog in de eerste helft van de 11de eeuw, konden zeeschepen de stad bereiken via de Lange Rei; ze meerden aan ter hoogte van de natuurlijke depressie van de Spiegelrei⁴⁴. De bewoning geassocieerd met deze aanlegplaats situeerde zich in de zone van de Koningstraat tot het Sint-Jansplein, op een iets hoger gelegen deel net ten zuiden van de depressie. Het gebied ten noorden van de Spiegelrei was drassig en werd omwille van deze reden pas rond 1200 bouwrijp gemaakt.

De handelsnederzetting die geassocieerd dient te worden met de havenactiviteiten, wordt omwille van zijn vorm het 'Groot Vierkant' genoemd. Deze zone wordt begrensd door de Groene Rei en de Sint-Annarei; beide zijn segmenten van de natuurlijke loop van de Reie. Verder vormden ook de Spiegelrei en de Kraanrei de begrenzing van dit vierkant. Vermoedelijk behoort het bouwblok tussen de Steenstraat, Wollestraat, Oude burg en Simon Stevinplein tot deze oude bewoningskern⁴⁵.

Het handelscentrum wint aan belang, wanneer de graaf van Vlaanderen rond de Burg een eigen machtscentrum uitbouwt⁴⁶. N.a.v. de invallen van de Noormannen werd een versterking opgericht, die de lokale bevolking moest beschermen. Wanneer deze versterking precies werd opgericht, is niet helemaal duidelijk. Op het Burgplein werden ten noorden van de zandrug een gracht en een eerste wal/ophoging vastgesteld, die mogelijk in verband te brengen zijn met een eerste versterking. De restanten dateren uit het einde van de 9de eeuw⁴⁷. Mogelijk kwam de versterking reeds onder Boudewijn I (837/840 - 879) tot stand.

1.4.3.2.4 Volle Middeleeuwen

In de historische binnenstad zijn slechts weinig contexten of vindplaatsen uit de volle middeleeuwen gekend. Mogelijk is dit o.a. het gevolg van de stand van het onderzoek. Tot één van de belangrijkste vindplaatsen behoort de Brugse Burg. Boven de hierboven besproken

³⁹ MEIJNS 2011, 139-140.

⁴⁰ HOLLEVOET 2011C, 103.

⁴¹ GYSSELING 1971. DE BRABANDERE 2010.

⁴² DE SMET 1948. RYCKAERT 1991, 40. RYCKAERT 1972.

⁴³ DE MEESTER & SCHOTTE 2002.

⁴⁴ De havenactiviteiten in en rond de Spiegelrei liepen door tot in de 13de-14de eeuw.

⁴⁵ HOLLEVOET 2011C, 104.

⁴⁶ DHONDT 1957.

⁴⁷ DE WITTE 1991, 93-98.

mogelijke restanten van de eerste versterking, werd een aanzienlijk ophogingspakket aangetroffen in associatie met een rij palen. Mogelijk gaat het hier om een verbreding van de zandrug, die op deze locatie opmerkelijk smal was. De palen dienden in dit geval wellicht ter bevordering van de stabiliteit. Op basis van dendrochronologie van de palen kon vastgesteld worden dat het ophogingspakket voor 950 tot stand gekomen is⁴⁸.

Rond de ophoging kwam in de depressie ten noorden van de zandrug een gracht met een breedte van ca. 12m voor.⁴⁹ Het boogvormige tracé van de gracht kon gevolgd worden vanaf de Hoogstraat, waar ze de zandrug waarschijnlijk doorsneed en aansloot op de Groene Rei. Het westelijke verloop kon slechts beperkt onderzocht worden tot onder het kapittelklooster. Het verdere verloop is onzeker. Mogelijk doorsneed de gracht opnieuw de zandrug en sloot ze aan op de depressie of de Groene Rei. Het is ook niet onmogelijk dat de gracht aansloot op een gracht, die zich tussen de Steenstraat en de Oudburg bevond en op die manier deel uitmaakte van de afbakening van een vroege stadskern.

Bovenop het ophogingspakket werd de Sint-Donaaskerk gebouwd. Het ging om een centraalbouw, meer bepaald een octagoon, omgeven door een ommegang. Ten westen van de ommegang situeerde zich de westbouw⁵⁰. De opgraving heeft spijtig genoeg geen rechtstreekse gegevens opgeleverd om de eerste kerk te kunnen dateren. Dit geldt eveneens voor het kapittelklooster dat zich ten noorden van de centraalbouw, boven de gedempte burchtgracht, situeerde en volgens de opgravingsgegevens tot een jongere bouwfase dan de kerk behoorde. Op basis van de opgraving kan enkel gesteld worden dat voor en omstreeks 950 belangrijke bouwactiviteiten plaatsvonden op het Burgplein.

Op het Burgplein werd op verschillende locaties ook een veldstenen muur aangesneden, die een min of meer vierkant areaal begrenste. Het zgn. *castrum* situeerde zich rond de oorspronkelijke burchtgracht en rond de kapittelgebouwen. Vermoedelijk maakten ook torens deel uit van deze versterking⁵¹.

Verder gegevens over de interne indeling van deze elitaire site ontbreken volledig.

Stadshuizen uit de 10de-11de eeuw, zgn. Stenen, zijn in tegenstelling tot in andere steden, nagenoeg niet meer bewaard in de binnenstad. De vroegste resten van deze elitaire woningen zijn doorgaans te dateren in de 12de eeuw. Andere bewoningssporen uit de volle middeleeuwen, zoals ophogingspakketten, kuilen en grachten, komen wel verspreid in de binnenstad voor. Tot deze periode behoren bijvoorbeeld verschillende ophogingslagen en kuilen, aangetroffen aan de oostzijde van het Simon Stevinplein⁵². Diverse waarnemingen leverden ook gegevens op m.b.t. de zone tussen de Oude Burg en de Steenstraat in deze periode. Uit de waarnemingen kan afgeleid worden dat het gebied ten zuiden van de Oude Burg bij de bedding van de Dijver hoorde en zeker niet bewoond werd in deze periode⁵³. Verder werden bij rioleringswerken in de Oude Burg verschillende kuilen uit de 11de/12de eeuw vastgesteld, wat aantoonde dat het straatracé op deze plaats zeker niet oorspronkelijk is⁵⁴. Tijdens het onderzoek n.a.v. de bouw van het concertgebouw op het Zand werden een laag uit de 9de-11de eeuw en een poel uit de 11de eeuw aangetroffen, die afgedekte werden door een steriel zandpakket, dat mogelijk in verband te brengen is met het uitgraven van de Reie door de zandrug omstreeks 1127-1128⁵⁵.

⁴⁸ DE WITTE, VAN STRYDONCK ET. AL. 2000, 179-182.

⁴⁹ DE WITTE 1991, p.101

⁵⁰ DE Vlieghe 1991.

⁵¹ Mogelijk hoorde de veldstenen toren die in 1963 afgebroken werd naast het gouvernementspaleis tot deze versterking (DEVlieghe 1991, 84-89).

⁵² HILLEWAERT 1995C.

⁵³ DE GRUYSE & HILLEWAERT 2006, 54.

⁵⁴ HILLEWAERT 1995D.

⁵⁵ HILLEWAERT 2000A, 161.

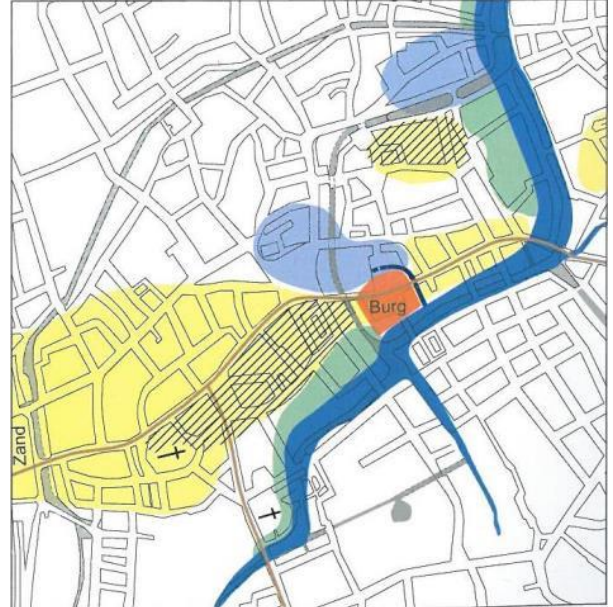
Volledigheidshalve dienen ook de site van het Bisschoppelijk Paleis en aan de Zwijnstraat vermeld te worden⁵⁶.

Het huidige projectgebied situeert zich buiten de contour van beide onderstaande kaarten en is in de 10^e – 11^e eeuw vermoedelijk gelegen op de rand van het alluvium van de Reie, die toen nog bevaarbaar was.

Figuur 21. Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later Brugge genoemd wordt zal groeien. Het onderzoeksterrein is in rood aangeduid.

Legende: midden blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug. Het onderzoeksterrein is in het rood aangeduid (HILLEWAERT E.A. 2011, 119)

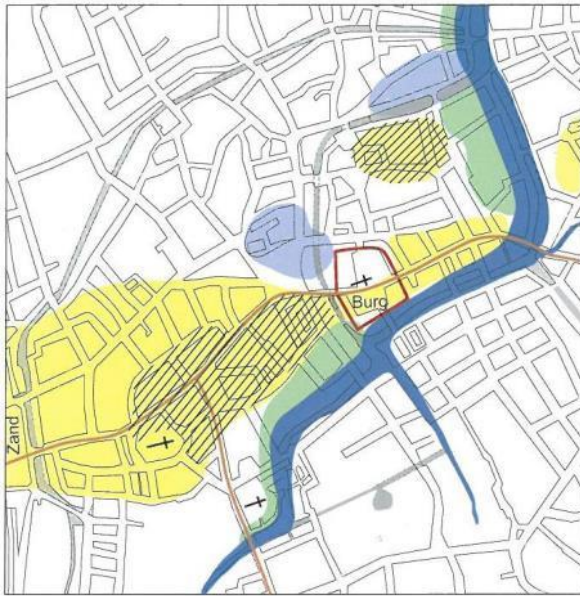

Figuur 20. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de eerste helft van de 10de eeuw. Het onderzoeksterrein is in rood aangeduid

Legende: donkerblauw: burchtgracht, midden blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: over-stromingszone van de Reie, geel: zandrug, oranje: burchtzone, bruin: wegas, arcering: bewoning. (HILLEWAERT E.A. 2011, 145)

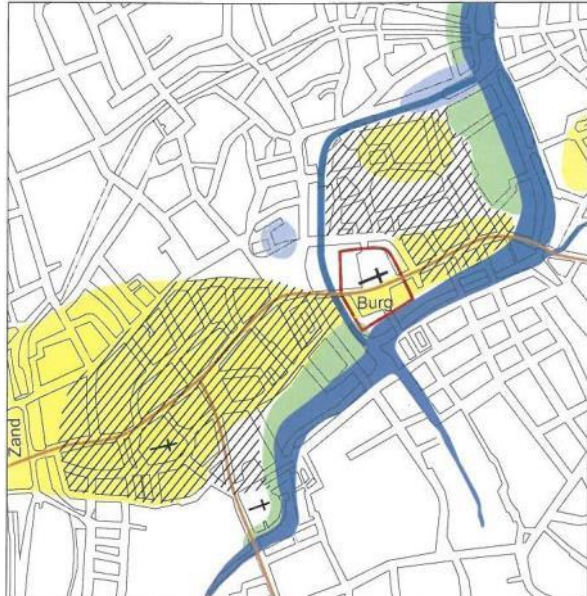
⁵⁶ HILLEWAERT 2000, 158;

Figuur 22. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de tweede helft van de 10de eeuw. Het plangebied is in rood aangeduid

Legende: rood: burchtmuur, midden blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning. (HILLEWAERT E.A. 2011, 150)

Figuur 23. Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de 11de eeuw. Het plangebied is in rood aangeduid

Legende: rood: burchtmuur, midden blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning. (HILLEWAERT E.A. 2011, 151)

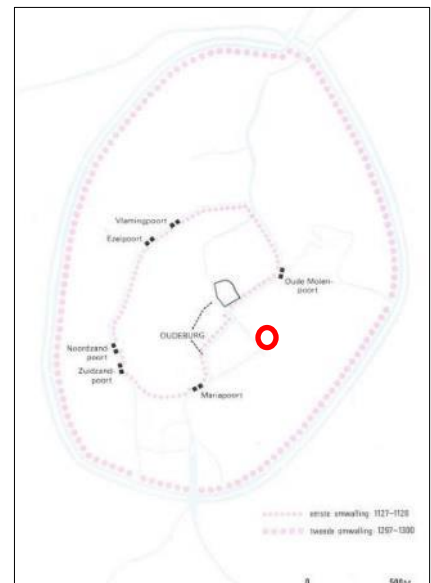
1.4.3.2.5 Het ontstaan van Brugge

In het begin van de 12de eeuw breidde de stad zich verder uit in westelijke richting over de zandrug. Op basis van het huidige stratenpatroon kan afgeleid worden dat de ontwikkeling van de bouwblokken tussen de Markt en het Zand in min of meer concentrische kringen vanuit de Oudeburg gebeurde⁵⁷. Na de moord op Karel de Goede in 1127 werd het toenmalige stadsareaal begrensd door een eerste omwalling, die grotendeels het tracé van de huidige binnenreien volgt. De stad was toegankelijk via zes stadspoorten. De poortstraten vormen belangrijke in- en uitvalswegen en groeien later uit tot commerciële assen. Binnen de omwalling situeerde zich het Groot Vierkant, de kern op de centrale zandrug en de burcht. Het onderzoeksterrein situeert zich precies buiten deze eerste omwalling.

Figuur 24: Reconstructiekaart van het Brugge van Galbert in het begin van de 12de eeuw, met aanduiding van het projectgebied (HILLE WAERT E.A. 2011, 152)

In de tweede helft van de 12de en de 13de eeuw groeit Brugge uit tot een belangrijke handelsmetropool. Brugge geniet faam als het exportcentrum van Vlaams laken. Engels wol wordt ingevoerd en in Brugge verwerkt. De economisch gunstige situatie zorgt voor een demografische groei. Buiten de eerste stadsomwalling ontstaan nieuwe wijken. In 1297 wordt gestart met de bouw van de tweede stadsomwalling. Aanvankelijk bestond deze uit een dubbele gracht, een aarden wal met houten palissade en negen stenen poorten. Het omwalde gebied correspondeert met het stadsareaal binnen de huidige vesten. De bestuurlijke indeling wordt aangepast. De Markt vormt het centrale punt met de poortstraten en waterlopen als scheidingslijnen tussen de verschillende wijken.⁵⁸ Het plangebied is gelegen binnen de tweede omwalling.

Figuur 25: Situering van de eerste en tweede stadsomwalling van Brugge, met aanduiding van het projectgebied (RYCKAERT 1991, 63.)

⁵⁷ RYCKAERT 1991, 64.

⁵⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Brugge - oudste kern, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121224> (geraadpleegd op 15 september 2016)

1.4.3.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Ook in de 14de eeuw is Brugge een Europees handelscentrum. Tijdens de Bourgondische periode heerst een ware bouwwoede en worden grote projecten worden gerealiseerd. Ook de ambachten bouwen vanaf de 15de eeuw eigen huizen die vaak bedoeld zijn als statussymbool. De achteruitgang van de lakenindustrie, de strenge handelsreglementering, de concurrentie van de snelgroeiende handelsmetropool Antwerpen en de politieke omstandigheden zorgen voor een achteruitgang van de economie vanaf 1480.

Figuur 26: Projectgebied bij benadering weergegeven op het geschilderd plan van Brugge, eind 15de eeuw (Bron: Kaartenhuis Brugge)

Figuur 26 toont dat de omgeving van het projectgebied reeds bestaat uit dichte bebouwing. Precies ten noorden van het onderzoeksterrein stroomt een waterweg met huizenrijen aan de kades. Het betreft de thans verdwenen Eekhoutrei. Ten westen van het onderzoeksterrein situeert zich een gebouwencomplex met binnenkoer. Het betreft het Minderbroederklooster.

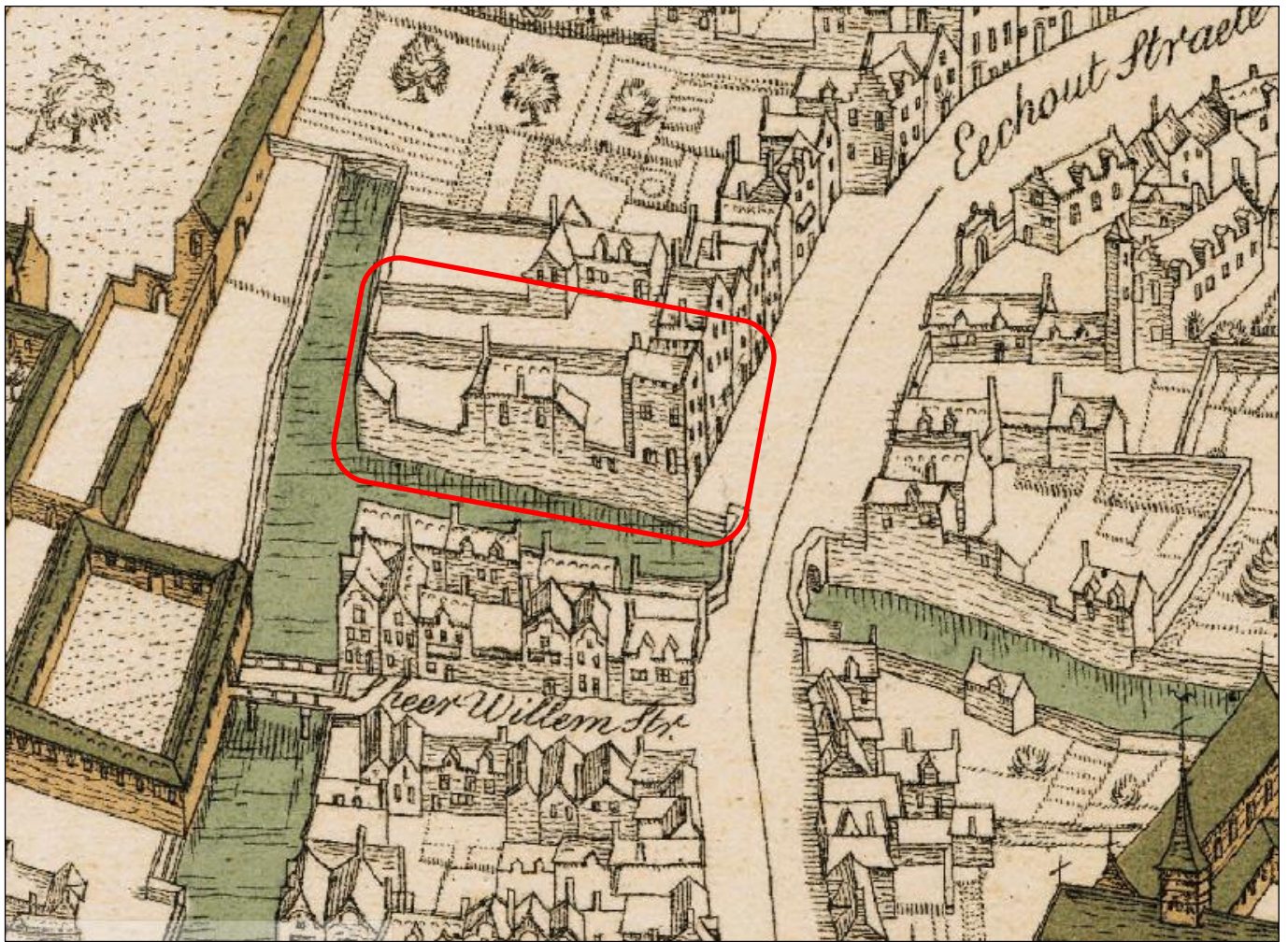
Brugge doet beroep op Keizer Karel gedurende de periode 1515-1555 om de welvaart te herwinnen. Er ontstaat een ware publiciteitscampagne. Ondanks de vele inspanningen valt de handel via het Zwin stil door de Opstand van de Nederlanden (1566-1648). Oorlog en economische malaise kenmerken het laatste kwart van de 16de eeuw. Van de 16de eeuw zijn een aantal kaarten van Brugge overgeleverd, waarop het projectgebied aangeduid kan worden. De

kaarten zijn getuige van de omvang die Brugge in deze periode reeds aanneemt. Ondanks de economische malaise op het eind van de 16de eeuw is Brugge gedurende de middeleeuwen uitgegroeid tot een metropool.

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1558 (Bron: Kaartenhuis Brugge)

Op de Deventerkaart is er reeds dichte bebouwing waarneembaar in de omgeving van het plangebied. Precies ten noorden van of binnen het onderzoeksterrein stroomt de Eekhoutrei. Het Minderbroederklooster is duidelijk waarneembaar.

Figuur 28: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Marcus Gerards, 1562, moderne offset (Bron: Kaartenhuis Brugge)

De kaart van Marcus Gerards uit 1562 is een interessante kaart voor de kennis van het laatmiddeleeuwse Brugge. Op het plan is een tweetalige legende in het Frans en het Nederlands opgenomen met verwijzingen naar 89 belangrijke instellingen, gebouwen of plaatsen. Dit maakt de lokalisatie van het projectgebied zeer betrouwbaar.

Precies ten noorden of in de noordelijke zone van het onderzoeksterrein situeert zich de Eekhoutrei. Deze rei is thans overwelfd. Langsheen de kaai van deze rei situeren zich een aantal gebouwen. Archeologisch onderzoek langsheen deze rei wees op de aanwezigheid van leerlooiersactiviteiten (zie verder). De contouren van de huidige Garenmarkt zijn reeds duidelijk waarneembaar. De huidige benaming verwijst naar de vlas- en garenmarkt die er vanaf 1541 tot W.O. I heeft plaatsgevonden. Van oudsher is het een residentiële omgeving.⁵⁹ De westzijde van de Garenmarkt wordt begrensd door een aantal hoge gebouwen met achterkoer. De Garenmarkt is gescheiden van de Eekhoutstraat door de Kleine Eekhoutbrug. Ten westen

⁵⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Garenmarkt [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/112005> (geraadpleegd op 12 juli 2017).

van het plangebied situeert zich een omvangrijk gebouwencomplex. Het betreft het Minderbroederklooster, dat teruggaat tot 1246.

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Geopunt)

Op de Sanderuskaart zijn de contouren van de Garenmarkt tevens zichtbaar. De Heer Willemstraat (op de Sanderuskaart ten zuiden van het plangebied) loopt uit op de ingang van het Minderbroederklooster. Ter hoogte of ten noorden van het onderzoeksterrein situeert zich de Eekhoutrei met gebouwen aan de kades. Gedurende de Spaanse periode is er een versteningsproces van het centrum. De stadskerken worden na de beeldenstorm in ere hersteld binnen de Contrareformatie. In 1614 wordt de tweede stadsomwalling omgevormd tot een gebastioneerde vesting. Ca. 1620 kent de stad 27 000 inwoners binnen de vesten. Gedurende de 17de eeuw worden ook een groot aantal ambachtshuizen opgetrokken.

Figuur 30: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van F. De Wit, 1709 (Bron: Kaartenhuis Brugge)

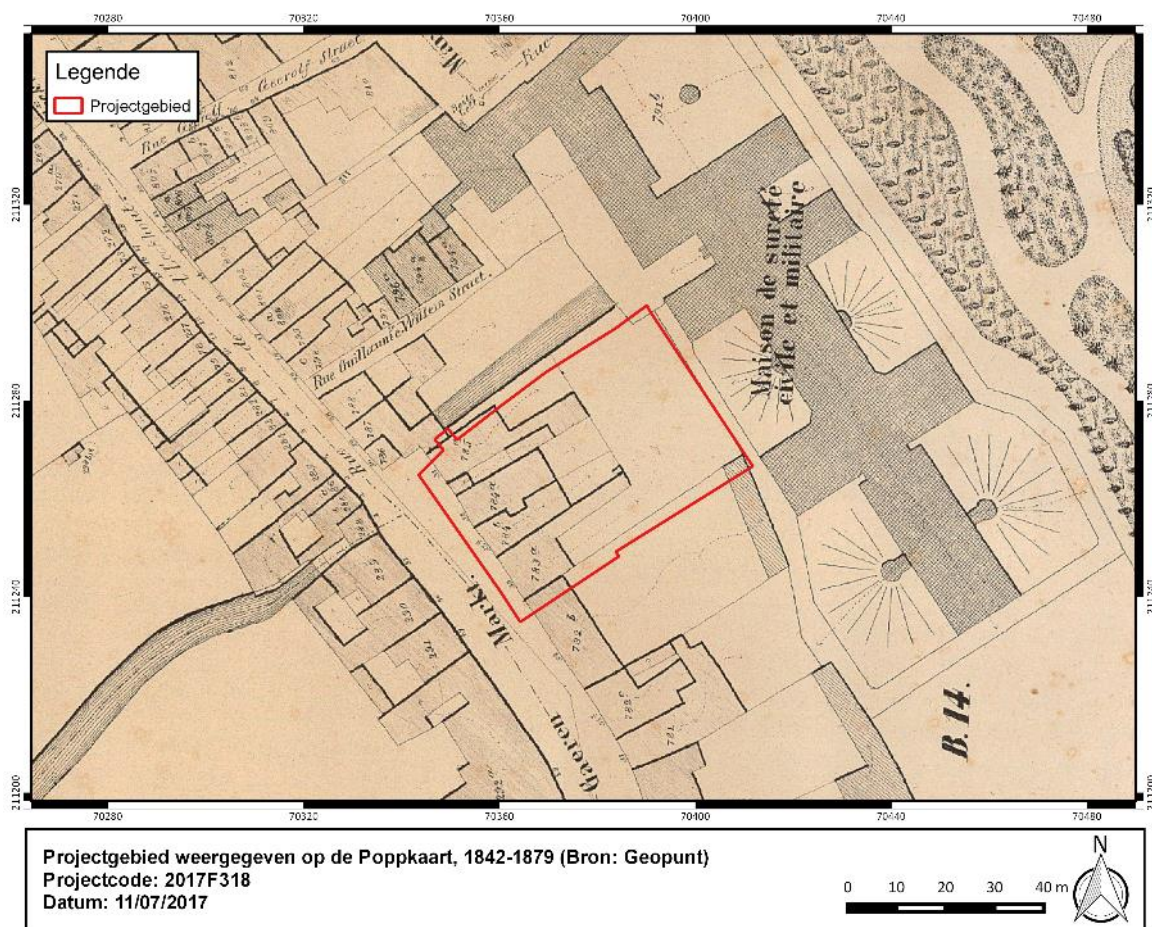
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)

Tijdens het Oostenrijkse bewind in de 18de eeuw kent de stad een wederopbloei. Er worden in deze periode een aantal belangrijke infrastructuurwerken uitgevoerd, die een invloed hebben op het middeleeuws handelscentrum. In deze periode krijgt de Markt tevens zijn classicistische uitstraling. Onder het Franse bewind, eind 18de eeuw, wordt Brugge hoofdplaats van het Leie-departement. Er volgt een sekwestratie van religieuze goederen die op een diverse wijze verloopt. De Sint-Donaaskerk op de Burg wordt gesloopt.

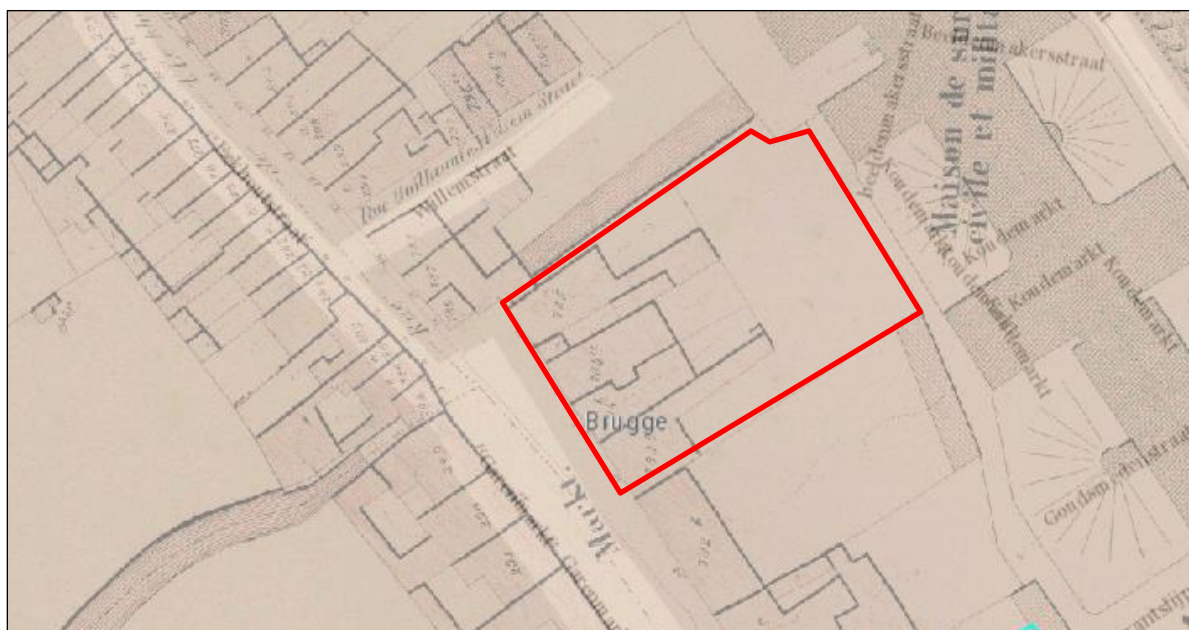
De kaart van F. De Wit toont aan dat de Eekhoutrei doorheen of precies ten noorden het onderzoeksterrein stroomt. Aan de zuidelijke kade is er dichte bebouwing waarneembaar in de vorm van een huizenrij. Aan de noordelijke kade is deze bebouwing beperkter, en bestaat deze uit een bescheiden woning langsheen de kade en een omvangrijker gebouw ter hoogte van de Garenmarkt. Ook op de Ferrariskaart is de Eekhoutrei duidelijk waarneembaar. Op basis van 19^e eeuwse kaarten kan vermoed worden dat de Eekhoutrei precies ten noorden van het onderzoeksterrein stroomde. Op basis van de oudere kaarten echter lijkt de Eekhoutrei op deze 19de-eeuwse kaarten een restant van wat eerder een bredere waterloop moet geweest zijn.

Figuur 32: Projectgebied weergegeven op het Primitief Kadasterplan, 1811 (Kaartenhuis Brugge).

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt)

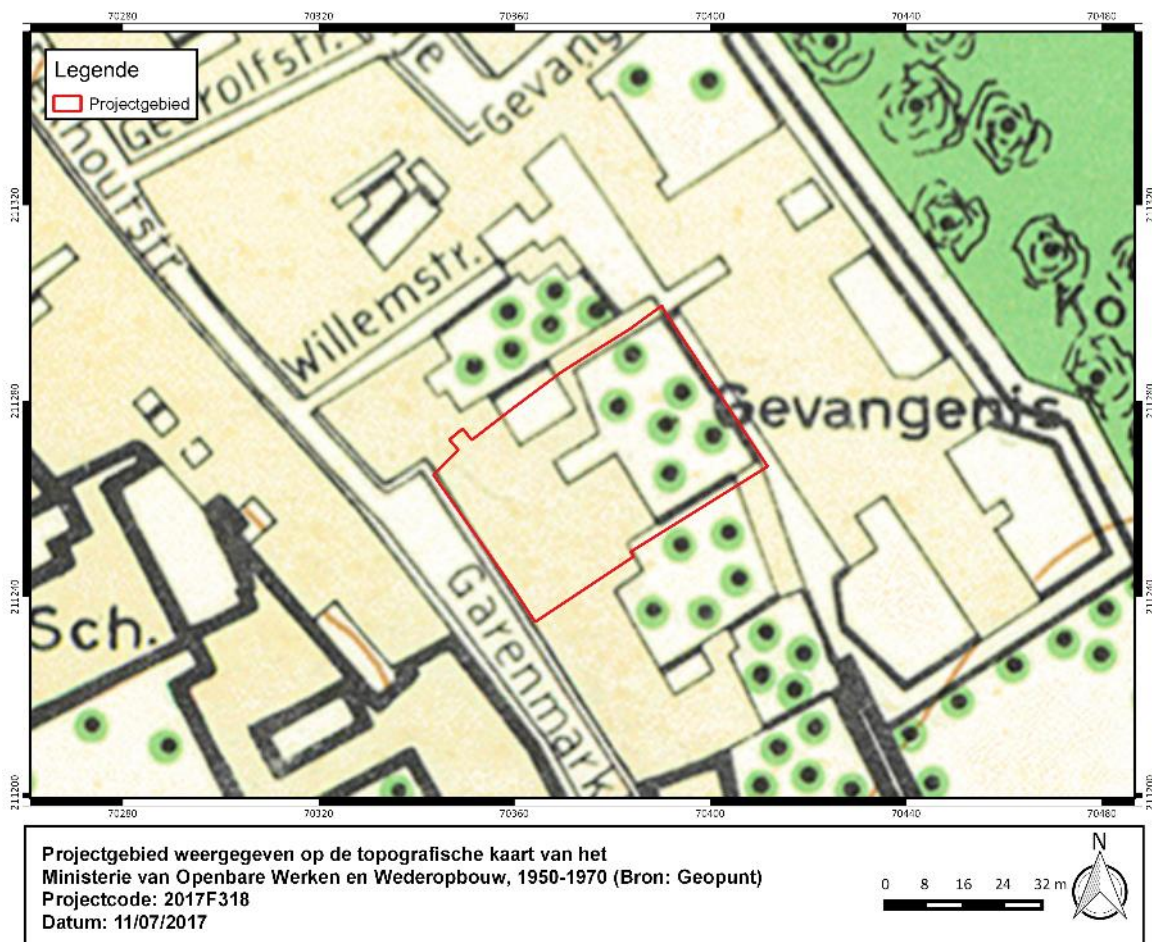

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op het Primitief Kadasterplan, ca. 1865 (Bron: Kaartenhuis Brugge).

In 1796 worden de minderbroeders verjaagd en ca. 1800 worden de gebouwen afgebroken. Na een openbare verkoop komen klooster en tuin in de handen van particulieren. In 1850 worden de gronden opgekocht door de Stad, o.a. als een uitbreiding voor de gevangenis 't Pand. De Poppkaart toont duidelijk het gevangeniscomplex ten oosten van het plangebied.⁶⁰ Op de Poppkaart zijn de contouren van de huidige bebouwing reeds waarneembaar. Tot de tweede helft van de 19de eeuw is nog duidelijk het verloop van de Eekhoutrei waarneembaar ten noorden van het onderzoekterrein.

⁶⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Koningin Astridpark [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/112014> (geraadpleegd op 12 juli 2017).

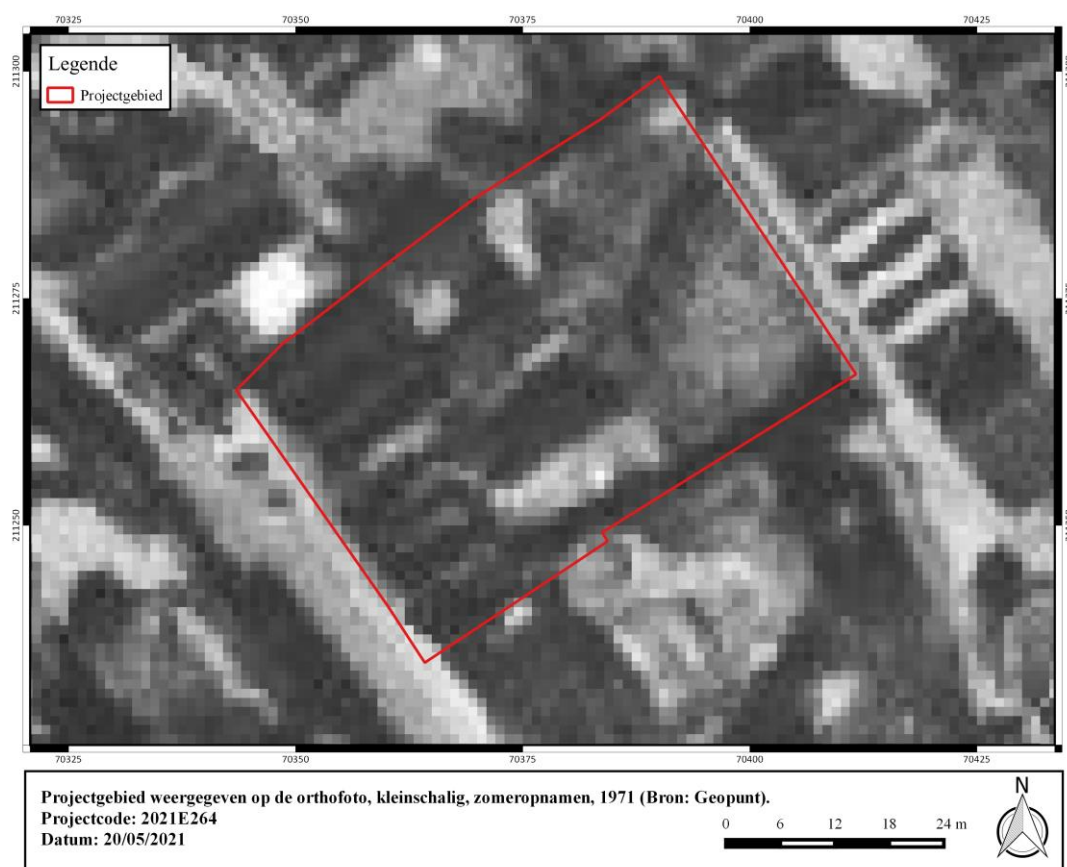

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de Topografische Kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)

Op de Ministeriekaart is het westelijk deel van het plangebied duidelijk bebouwd. Binnen het oostelijk deel is vegetatie waarneembaar in de vorm van boomgroei. De gevangenis situeert zich precies ten oosten van het plangebied. De westzijde van de locatie grenst aan de Garenmarkt en het verloop van de Eekhoutrei is overwelfd.

1.4.3.4 Huidige gebruik en verstoringen

Er is weinig evolutie in het bodemgebruik binnen de contouren van het plangebied gedurende de laatste decennia. De westzijde van het plangebied, langsheen de Garenmarkt, is bebouwd. De oostelijke zone van het plangebied is niet bebouwd. Verspreid is er boomgroei waarneembaar.

Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 39: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 40: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de restauratie en uitbreiding van 3 historische panden gelegen langs de Garenmarkt 1-7 te Brugge. Het onderzoeksgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Brugge. De westzijde van het plangebied grenst aan de Garenmarkt. De stadskern van Brugge (Grote Markt) situeert zich ca. 450 m ten noordwesten. Omdat de geplande werken de oppervlaktecriteria overschrijden is een archeologienota noodzakelijk. In het verleden werd reeds een bekrachtigde archeologienota (ID5599) opgemaakt voor het plangebied. Deze archeologienota wordt opgemaakt in functie van een wijziging van de geplande werken.

Uit het bodemkundig/landschappelijk onderzoek blijkt dat het bodemtype van kunstmatige aard is, wat niet verwonderlijk is gezien de verstedelijkte context. Het plangebied situeert zich langs een gedempte waterloop, nl. de Eekhoutrei. Het is niet duidelijk of deze Reie-arm van oorsprong een natuurlijk karakter had. Het rechte verloop en de aansluiting op de Houtrei, na 1475 Pandrei genoemd, tonen in elk geval aan dat deze waterloop -net zoals de Houtrei- op een bepaald ogenblik gekanaliseerd is. Het is niet met zekerheid te stellen wanneer de Eekhoutrei gedempt is. De Eekhoutrei is nog duidelijk zichtbaar op de 19^e-eeuwse kaarten. De rei is nog gedeeltelijk bewaard in de tuin van Garenmarkt nr. 10. Op de terreinen van het St.-Andreasinstituut werd de Eekhoutrei pas in 1890 ingekokerd van de Garenmarkt-west tot aan Groeninghe.

De Centraal Archeologische Inventaris duidt in de onmiddellijke omgeving van het plangebied verschillende archeologische vindplaatsen aan. Op basis van laatmiddeleeuwse archiefdocumenten en archeologische gegevens kan afgeleid worden dat het hoofdkwartier van de huidevettersindustrie van Brugge zich gedurende de 14de en 15de eeuw langs Eekhoutrei en de Pandrei/Houtrei situeerde, m.a.w. in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied. De grootste concentratie leerlooiers bevond zich tussen de Houtrei en de Eekhoutstraat.

De oudste sporen die te associëren zijn met het huidevettersambacht gaan in dit stadsdeel terug tot ca. 1300. De indijking van de moerasachtige omgeving van de Reie (zone tussen de Dijver, de Houtrei/Pandrei en de Eekhoutrei) gebeurde waarschijnlijk na 1245 en zeker voor 1300. Waarschijnlijk is de indijking te koppelen aan de ingebruikname van het gebied door de huidevetters. Wat betreft de zone ten zuiden van de Eekhoutrei, maken de bronnen melding van looierijen en vetterieën aan weerszijden van de *Cleene Eekhoutbrug*. Aan de noordwestkant van de Garenmarkt kwamen bij de afbraak van het instituut St-Andreas verschillende sporen van huidevettersindustrie aan het licht. Het betreft een viertal ateliers, geassocieerd met achtererven. De hiermee geassocieerde leerlooierij met kalkhuis lag aan de achterkant van de 4 huizen.

Wat betreft de noordoostkant van de Garenmarkt (ter hoogte van het projectgebied), maken de bronnen o.a. melding van een looierij met vetterie. Deze werd in het begin van de 15de eeuw uitgebaat door de deken van het gilde van het ambacht. Op basis van de bronnen kan afgeleid worden dat dit bedrijf niet alleen gebruik maakte van het water van de Eekhoutrei, maar ook van de stadswaterloop. Deze waterloop die de oostelijke grens van het projectgebied vormt, betreft een gracht die vermoedelijk werd uitgediept in de 13de eeuw. Deze waterloop situeerde zich in het verlengde van de Pandrei en liep achter de huizen aan de oostkant van de Garenmarkt.

De vetterie correspondeerde min of meer met Garenmarkt nr. 9. Daarachter lag een looierij met kalkhuis tot aan de stedewaterloop. Tussen de huizen die liepen van de Garenmarkt (straat) naar de looierij liepen 2 gangen. De eerste gang bestaat nog grotendeels tussen nr. 3 en nr. 5. De tweede is opgenomen binnen *Huys ten Nazarette* (nr. 11). Uit onderzoek blijkt dat deze huizen in de 15de eeuw steeds in handen kwamen van leerlooiers.

De teloorgang van het huidevettersambacht is te situeren rond 1480. Uit het historisch onderzoek blijkt evenwel dat het ambacht lokaal, vooral ten noorden van de Eekhoutrei, doorloopt tot de 18de eeuw. Dit onderzoek toonde echter ook aan dat langs de Eekhoutrei lokaal een verschuiving voorkomt van het huidevettersambacht naar andere ambachten. Ten noorden van de Eekhoutrei is sprake van verschuiving van huidevettersambacht naar ververs. Wat betreft de zone van het projectgebied, leren de bronnen dat de grote leerlooierij verdwijnt rond 1500. Garenmarkt 3 (huis Ter Belle) werd een bocraenververij: bocraen is een zeer fijne stof, geweven uit geitenhaar. Dit bleef zo tijdens de rest van de 16de eeuw. In de tweede helft van de 16de eeuw tot op het einde van de 16de eeuw was Garenmarkt 5 in gebruik als een zijdeververij.

Uit historisch onderzoek blijkt dat de Dijver de noordgrens vormde van een eiland, dat tot in de 12de eeuw begroeid was met eikenhout. De huidige benaming van de Eekhoutstraat herinnert nog steeds aan dit bos (Ten eekhout). De aanwezigheid van dit bos is, naast de aanwezigheid van water, een tweede reden voor de huidenvetters om zich tussen de Eekhoutstraat en het Pandreitje te vestigen. Eikenschors is immers een essentieel product binnen het leerlooien: ten gevolge van de chemische inwerking van gemalen eikeschors (run) transformeert de huid in leer.

Er zijn aanwijzingen dat dit beboste eiland een heidense cultusplaats was, waarvan de wortels teruggaan tot de Keltische periode. De naam van de Dijver, die de noordgrens van dit bos vormde, gaat terug op een Keltisch woord dat 'heilig water' betekent. Het heilige karakter van het Eekhoutbos heeft volgens N. Geirnaert doorgeleefd tot in de 11de eeuw.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied groot is. Het bureauonderzoek heeft geen argumenten opgeleverd die verder archeologisch onderzoek overbodig maken. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek dient dan ook geconcludeerd te worden dat verder onderzoek noodzakelijk is. Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe verticale stratigrafie verwacht wordt, met het voorkomen van puinpakketten, funderingen, vloeren,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

NGI Cartesius

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

